

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 23 februari 1932 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om avskaffande av krigsdomstolarna och strafflagen för krigsmakten.

Första lagutskottet har till behandling förehäft de inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motionerna nr 192 i första kammaren av herr *Möller* m. fl., nr 280 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm m. fl. och nr 373 i andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm m. fl.

I de båda förstnämnda motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla:

1. att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag om avskaffande av de militära domstolarna i fredstid;

2. att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag antingen om avskaffande av strafflagen för krigsmakten och dess ersättande med lämpliga bestämmelser i allmänna strafflagen eller ock om en fullständig omarbetning och kraftig humanisering av förstnämnda lag.

Uti motionen nr 373 i andra kammaren har föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om utredning och förslag till 1933 års riksdag angående avskaffande av krigsrätterna och hänförande till civil domstol av sådana ärenden, som nu göras till föremål för behandling av krigsrätt.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Med anledning av olika vid 1901 års riksdag väckta motioner anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 juni 1901, att vid förestående revision av de s. k. krigslagarna måtte tagas under omprövning, bland annat, dels huruvida icke — med iakttagande såväl därav, att ifrågasvarande lagstiftning, såsom utgörande en undantagslagstiftning, icke borde undantränga eller avvika från den allmänna lagstiftningen i andra fall, än där detta med nödvändighet av krigsmaktens ändamål påkallades, vare sig i fråga om de personer, som ställdes under krigslag, eller i fråga om brott och straff, och att dithörande bestämmelser erhöles nödig tydlighet och bestämdhet, som ock därav, att de stadganden, som kunde finnas vara erforderliga i krigstid, icke i större utsträckning, än förhållandena påfordrade, erhöles tillämpning jämväl under fredstid — de i den särskilda strafflagstiftningen för krigsmakten förekommande avvikelser

*Riksdagens
skrivelse
1901.*

från den allmänna strafflagen i vissa hänseenden kunde bortfalla eller i större mån, än då vore fallet, begränsas, dels ock huruvida icke, därest särskilda krigsdomstolar i första och andra instans ansåges böra bibehållas, desamma för vinnande av ökad rättssäkerhet lämpligen borde omorganiseras sålunda, att de rättsbildade ledamöterna i samma domstol komme att utgöra flertalet.

1901 års
kommitté.

Redan innan riksdagens nyssnämnda skrivelse avlåtits hade Kungl. Maj:t år 1901 uppdragit åt en kommitté att företaga revision av då gällande strafflag för krigsmakten samt förordning om krigsdomstolar och rättegången därstädes i syfte, att bestämmelserna i dessa lagar måtte bliva lämpade efter förhållandena vid en krigsmakt bestående av värnpliktiga.

Kommittén avlämnade år 1905 förslag till strafflag för krigsmakten samt till lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes ävensom till andra därmed sammanhängande författningar. Kommittén anförde i sina allmänna motiv till en början beträffande strafflagen för krigsmakten:

Redan den år 1868 utfärdade strafflagen för krigsmakten, vilken avlöste 1798 års krigsartiklar, kan i huvudsak sägas vara byggd på den grundsatsen, att strafflagen för krigsmakten bör betraktas såsom en undantagslag och avvika från den allmänna strafflagen allenast i de avseenden, där en sådan avvikelse av de särskilda militära förhållandena påkallas, en grundsats, som i princip erkänts inom alla länder, där en mera modern lagstiftning i ämnet kommit till stånd, om än, på grund av skilda uppfattningar, nämnda grundsats inom olika länder i enskildheter fört till ganska olika resultat. Givet är ock, att uppfattningen av vilka avvikelser, som av de militära förhållandena nödvändiggöras, kan i olika länder och under olika tider högst betydligt växla. — — —

Vid tillämpningen av nämnda grundsats — vilken, såsom riksdagen ock betonat, måste göras gällande såväl vid avgörande av frågan om vilka brott, som böra göras till föremål för särskild behandling i den militära strafflagen, och sättet för deras bestraffande som ock vid besvarande av spörsmålet om vilka personer, som böra lyda under nämnda lag, och i vilken utsträckning så bör vara förhållandet — måste man emellertid tillse, att ifrågavarande lagstiftning ordnas så, att de krav, som ur synpunkten av krigsmaktens ändamål och uppgifter böra ställas å en sådan lagstiftning, varda behörigen tillgodosedda. Krigsmaktens ändamål är ytterst att värna landets frihet och självständighet mot fiendens angrepp. Om den med hopp om framgång skall kunna utföra detta sitt maktpåliggande värv, fordras tydligen ej blott övning i vapnets bruk, utan ock att inom krigsmakten redan i fredens dagar fostras en anda, mäktig att däri ingjuta den sammanhållande kraft, förutan vilken densamma helt visst i farans stund icke förmår på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Därest icke de stora oppoffringar, nationen för uppehållande av sin krigsmakt måste underkasta sig, skola varda fruktlöst förspillda, måste därför oundgängligen en god och kraftig disciplin inom krigsmakten skapas och vidmakthållas. En god disciplin åstadkommes emellertid förvisso icke genom lagbud allena. — — —

Uppenbart är emellertid att, då ordning och lydriad inom krigsmakten under alla förhållanden måste upprätthållas, härför jämväl kräves stödet

av en strafflagstiftning, som med allvar och kraft hävdar disciplinens betydelse. Att lagens bestämmelser härutinnan likväl icke böra göras strängare, än ändamålet fordrar, säger sig självt. — — —

Då den allmänna värnplikten innebär, att landets hela manliga ungdom, som är till krigstjänst duglig, inkallas under fanorna, blir därav jämväl en följd, att det högre mått av bildning, som inom vissa lager av befolkningen förefinnes, kommer krigsmakten väsentligen mera till godo, än som kan bliva förhållandet inom en yrkesarmé, vilken ju, vad manskapet angår, rekryteras huvudsakligen från samhällslager, som befinna sig å en lägre bildningsgrad. Vid sådant förhållande synes man vara berättigad antaga, att behovet av särskilda, strängare straffbestämmelser, avvikande från den allmänna lagens, i fråga om en krigsmakt, bestående huvudsakligen av värnpliktige, skall visa sig i viss mån mindre framträdande, än om den särskilda militära strafflagen är avsedd att gälla företrädesvis en yrkesarmé. Emellertid får man å andra sidan icke förbise, att den allmänna värnplikten icke blott innebär, att nationens goda krafter tillföras krigsmakten, utan även medför, att densamma måste i sig upptaga befolkningens i moraliskt hänseende sämre att icke säga sämsta element. Såsom ett önskemål beträffande en militär strafflag, avsedd att gälla under dylika förhållanden, framträder därför i högre grad än eljest, att dess bestämmelser må äga så pass mycken böjlighet, att de lämna utrymme såväl för ett mildare bedömande, där omständigheterna sådant medgiva, som ock öppna möjligheter till användande av strängare och fullt effektiva straffmedel, där detta i svarare fall eller till stävjande av inrotade onda benägenheter finnes oundgängligt.

I fråga om behovet av särskilda krigsdomstolar anförde kommittén vidare:

I riksdagens skrivelse av den 1 juni 1901 har, med anledning av vid samma års riksmöte väckta motioner, även framkastats den frågan, huruvida särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas, eller huruvida de mål, som nu handläggas av dessa, skulle kunna utan skada överflyttas till de allmänna domstolarna, särskilt rådstuvurätterna.

De specialdomstolar i brottmål, som i vårt land funnits, hava, som bekant, i allmänhet under senare tider avskaffats. Därvid har dock undantag gjorts för krigsdomstolarna, vilkas bibehållande redan lagkommittén, som i allmänhet förordade specialdomstolarnas avskaffande, tillstyrkte.

De mål, som enligt vår nuvarande lagstiftning tillhöra krigsdomstolarna, kunna, i stort taget, sägas vara sådana mål, som angå antingen brott i ämbetet eller tjänsten vid krigsmakten eller brott, vilka, fastän begångna utom ämbetet eller tjänsten, likväl äga ett nära samband med det militära tjänsteförhållandet. Med den ståndpunkt, vår lagstiftning sålunda intager, är tydligen grunden till den särskilda militära jurisdiktionen att söka icke däri, att lagstiftaren velat förbehålla militärståndet såsom sådant ett särskilt forum, annorlunda kvalificerat än det, som gäller för andra medborgare, utan, förutom i rent praktiska lämplighetshänsyn, betingade av militärens särskilda tjänstgöring, däri att de militära målen ansetts för sitt rätta bedömande kräva icke blott lagkunskap utan även särskilda militära insikter och militär erfarenhet. De militära förhållandenas säregna beskaffenhet medför, att de synpunkter, som vid dessa måls utredning och avgörande böra tagas i betraktan-

de, i många fall icke kunna fullt komma till sin rätt, med mindre den militära fackkunskapen och erfarenheten därvid får tillfälle att i en eller annan form medverka. Särskilt gäller detta i sådana fall, där den tilltalades brottslighet av lagen göres beroende av vad militärtjänsten i det ifrågavarande fallet med avseende å föreliggande förhållanden av honom kan anses hava fordrat. Den militära strafflagen kan nämligen icke inlåta sig på att beskriva varje enligt densamma straffbar förseelse i den militära tjänsten och belägga varje sådan förseelse med särskilt straff, utan måste i vissa fall i beskrivningen av brottet använda generella bestämmingar, som vid lagens tillämpning förutsätta ett bedömande av vad förhållandena i det speciella fallet av en god krigsman fordra. Ett exempel härpå är, när strafflagen belägger med straff krigsmans vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i fullgörande av de tjänsteplikter, som honom efter reglementen eller andra allmänna författningar, instruktioner eller särskilda föreskrifter åligga, eller av förhållandenas beskaffenhet påkallas, en bestämmelse, som givetvis är av ganska stor praktisk betydelse och ofta kommer till tillämpning. Men även i andra fall än dem, som nu berörts, måste den civile domaren i mål av ifrågavarande beskaffenhet ofta nog vara i behov av den militära fackinsiktens stöd för vinnande av ett gott och riktigt resultat. Den civile domaren bör visserligen, om han skall vara väl skickad för sitt kall, äga icke blott en noggrann insikt i de lagar och författningar, som han har att tillämpa, och en klar uppfattning av de grunder, varpå dessa äro byggda, utan även en mångsidig allmän bildning. Men man kan svårigen av honom fordra eller förvänta, att han utan tillfälle till samarbete med militära bisittare skall vara i stånd att förskaffa sig den kännedom om de militära förhållandena, som hos en domare i krigsrättsmål bör fordras.

Emellertid skulle man ju kunna tänka sig, att med fasthållande av dessa synpunkter de militära målen kunde förläggas till de allmänna domstolarna, om dessa förstärktes genom militära bisittare, representerande den speciella sakkunskap, som är nödig. Men viktiga skäl av dels praktisk, dels humanitär art tala, efter kommitténs uppfattning, emot att även med en dylik anordning anlita de allmänna domstolarna för de militära målens behandling.

Det synes för det första vara påtagligt, att den militära tjänstgöringen till sin beskaffenhet är sådan, att det svårigen kan anses ändamålsenligt eller lämpligt, att de, som tillhöra krigsmakten, ryckas ifrån denna sin tjänstgöring för att för fel i ämbetet eller tjänsten svara inför allmän domstol. Det hinder i tjänstgöringen och den tidsutdräkt och omgång, som därav skulle uppkomma, innebära nämligen så stora olägenheter, att en dylik anordning helt visst icke skulle befinnas tillfredsställande. Vad särskilt angår våra allmänna underrätter, sådana de nu äro organiserade, faller detta lätt i ögonen. Synnerligast gäller detta om häradsrätterna. Men detsamma synes, om än ej i fullt samma grad, gälla även rådstuvurätterna, vilka man närmast torde hava tänkt sig skulle kunna komma i fråga att upptaga de mål, som nu tillhöra krigsdomstolarna. Utom det att vissa avdelningar av krigsmakten äro förlagda å orter, där rådstuvurätt icke finnes, har nämligen en väsentlig del av krigsmakten under en stor del av året sin tjänstgöring å övningsplatser, belägna på tämligen långt avstånd ifrån närmaste stad. Att under sådana förhållanden en överflyttning av ifrågavarande mål till stadsdomstolarna även i prak-

tiskt avseende skulle medföra åtskilliga ganska betänkliga olägenheter, synes vara omotsägligt. Särskilt skulle den snabbhet i målens avgörande, som speciellt beträffande ifrågavarande mål utgör ett önskemål och genom särskilda krigsdomstolars inrättande kan vinnas, tydligen därigenom delvis gå förlorad eller åtminstone kunna uppnås endast på be- kostnad av andra viktiga intressen.

Vid frågan om de militära målens överflyttande till de allmänna domstolarna förtjänar även en annan synpunkt beaktande. Vål äro överträdelse av krigslag och åsidosättande av militära tjänsteplikter, såväl som överträdelse av den allmänna lagens bud, förbrytelser och förseelser. Men vad angår den stora massan av dem, som stå under krigslagarna — de värnpliktige — hava dessa icke efter fritt yrkesval själva ställt sig, utan på grund av statsmakternas bud blivit ställda under dessa lagar. Bryta de emot dem, så att de måste stå till rätta inför dömande myndighet, synes det likväl vara synnerligen angeläget, att icke de former, under vilka rannsaking och dom komma dem till del, göras mera kännbara för deras goda namn och medborgerliga anseende, än som är oundgängligt. Men detta skulle säkerligen bliva fallet, om de militära målen förlades till allmän domstol. Den värnpliktige, som gjort sig skyldig till en rent militär överträdelse, skulle då komma att skylta på domstolens uppropslista mellan grova missdådare. Hans förhållande skulle rannsakas i närvaro av de stora menigheter, som pläga samla sig såsom åskådare och åhörare vid de allmänna domstolarnas förhandlingar. Hans med dylik stor offentlighet avkunnade straff skulle, i stället för att det är avsett att vara en näpst utan följer för hans efter tjänstens avslutande rent civila bana, lätteligen kunna sätta en verklig fläck på hans anseende, måhända just i den ort, där han skall framleva sitt liv. Det är vid övervägande härav, som kommittén anser sig med rätta kunna beteckna bibehållandet av de militära specialdomstolarna såsom ett ingalunda oviktigt humanitetsintresse.

Även om det emellertid låte tänka sig, att de allmänna domstolarna, på ett eller annat sätt förstärkta med militära krafter, skulle kunna i fredstid utan alltför stora olägenheter upptaga de mål, som nu hos oss tillhöra krigsdomstol, är likväl tydligt, att detta svarligen låte sig göra under krig. Den rörlighet hos krigsmaktens särskilda avdelningar, som kriget ovillkorligen medför, och angelägenheten därav att under sådana förhållanden de tilltalade eller andra, som tillhöra krigsmakten, icke i större utsträckning än nödvändigt dragas ifrån krigstjänsten för att svara eller höras inför allmän domstol, måhända belägen på långt avstånd från den plats, där krigsoperationerna försiggå, fordra uppenbarligen andra, rörligare organ för den militära rättsskipningens handhavande, än de allmänna domstolarna kunna erbjuda. Ögonskenligt är ock, att behovet av militär fackinsikt och kannedom om militära förhållanden inom de domstolar, åt vilka denna rättsskipning anförtros, i krigstid framträder ännu mera än i fred. Men om det således kan betraktas såsom givet, att de allmänna domstolarna icke lämpa sig för avdömande av de militära målen i krigstid, utan att härför särskilda krigsdomstolar erfordras, synes det ock vara klart, att dessa svarligen kunna förväntas på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift, därest icke en liknande organisation finnes inrättad även under fred. Skulle nämligen de militära målen i fredstid handläggas av de allmänna domstolarna, men vid utbrott av krig överflyttas till andra, under freden helt och hållet oprövade domstolar,

är att befara, att den förtrogenhet och vana vid dessa måls handläggning, som utan tvivel äro behöfliga, därest lagskipningen å förevarande område i krigstid skall kunna någorlunda tillfredsställa de anspråk, som skäligen därå böra ställas, inom dessa domstolar totalt komma att saknas, medan däremot, ifall en organisation, likartad med den i krigstid användbara, finnes redan under fred, den erfarenhet och vana vid ifrågavarande måls behandling, som finnas samlade vid de under fred verk samma domstolarna, kunna komma även de i krig fungerande till godo. Väl lär det ligga i sakens natur, att man svårligen i krig kan i alla delar orubbad bibehålla en organisation av krigsdomstolarna, som kan finnas möjlig och lämplig i fredstid, synnerligast ifall man, på sätt riksdagen i sin förenämnda skrivelse antytt, vill söka för fredstid åstadkomma en organisation, enligt vilken det civila elementet i dessa domstolar skulle erhålla större utrymme än hittills. Men klart är, att ifall de särskilda anordningar, som för ifrågavarande måls handläggning måste träffas i krigstid, i möjligaste mån ansluta sig till en redan förut befintlig särskild organisation för likartat ändamål, ej mindre övergången till mobiliseringstillståndet, i vad rättsväsendet angår, måste antagas försigå lättare och enklare, än ifall en motsvarande organisation förut saknas, än även de organ, som äro avsedda att under de nya förhållandena träda i verksamhet, fungera jämnare och säkrare, än i saknad av en dylik organisation kan antagas bliva fallet.

Inom alla de civiliserade stater, om vilkas lagstiftning kommittén haft tillfälle inhämta kännedom, finnas ock särskilda krigsdomstolar inrättade och äro sådana allestädes i verksamhet ej blott i krig utan även i fredstid.

På ovan anförda grunder anser kommittén särskilda krigsdomstolar böra fortfarande bibehållas.

Prop. 1908.

Sedan förslagen i vissa delar omarbetats, framlades desamma genom proposition (nr 67) inför 1908 års riksdag. Lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande (nr 58) på närmare angivna skäl, att de i propositionen innefattade förslagen icke måtte av riksdagen bifallas. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

*1914 års lagstiftning.
Lagrådet.*

Efter förnyade omarbetningar blevo förslagen genom proposition (nr 57) förelagda 1914 års senare riksdag.

Vid i samband därmed vidtagen granskning av lagförslagen anförde lagrådet bland annat:

Vid genomförandet av de syftemål, man velat vinna, har man icke nöjt sig med att göra därav betingade partiella ändringar i gällande lag. Såsom resultat av revisionsarbetet hava framgått en strafflag och en rättegångslag, som till sin yttre form äro fullständigt nya. Det skall visserligen icke förnekas, att de gamla lagarna i flera hänseenden äro behäftade med brister, vilka väl kunnat påkalla en genomgående omarbetning. Men å en sådan torde med fog kunna ställas kravet, att befintliga brister avhjälpas. Otydliga bestämmelser hade bort ersättas med nya, om vilkas rätta innebörd tvekan icke kunnat vara för handen. Att förslaget därutinnan icke i allo fyller berättigade anspråk har under granskningsarbetet blivit för lagrådet uppenbart. Väl har i flera hänseenden förut befintlig otydlighet blivit undanröjd. Men åtskillig oklarhet har dock lämnats oavhjälpt, och en del av de nya bestämmelserna äro i sin ordning ägnade att väcka tvekan huru lagstadgandena rätteligen skola tillämpas. De nya

lagarna äro enligt lagrådets mening knappast redigare och klarare än de, i vilkas ställe de skulle träda.

Uti en i anledning av propositionen väckt motion hemställde herrar Lindhagen och Persson i Norrköping, att riksdagen måtte antingen för sin del antaga en lagstiftning, byggd på grundsatsen om ifrågavarande speciallagstiftnings väsentliga upphörande i fredstid och de militära brottens hänskjutande därunder till bedömande enligt allmän strafflag och avdömande av de allmänna domstolarna eller, om detta ej kunde då bifallas, avslå propositionen och hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till en sådan lagstiftning som av motionärerna förordats.

Till stöd för berörda yrkande anförde motionärerna:

Enligt gällande författning är första domstol vid krigsmakten så kallad krigsrätt. Denna utgöres av fyra ledamöter och en auditör. Det föreliggande förslaget åter föreskriver, att krigsrätt utgöres av en krigsdomare såsom ordförande, två militära ledamöter och en auditör.

I förslaget är det juridiska elementet således lika manstarkt som det militära och kommer enligt reglerna för utslag i brottmål att bli utslagsgivande, när det mildare bedömandet ligger på deras sida. Däremot tager förslaget avstånd från tanken att väsentligen upplösa krigsrätterna i fredstid och låta de militära målen gå till de allmänna domstolarna.

För bedömandet av denna fråga bör det till en början konstateras, att något hinder för krigsmålen öfverförande till de allmänna domstolarna ur synpunkten av de senares arbetsbörda ej förefinnes. Materiel för frågans bedömande föreligger redan i den i krigslagstiftningskommitténs betänkande intagna statistiska tabellen öfver de vid krigsrätterna handlagda målen åren 1893—1902. — — —

Kommittén har emellertid som sagt avstyrkt saken och åberopar därför även för sin del, att grunden till den särskilda militära jurisdiktionen vore att söka, förutom i rent praktiska lämplighetshänsyn, betingade av militärens särskilda tjänstgöring, däri att de militära målen ansetts för sitt rätta bedömande kräva icke blott lagkunskap utan även *särskilda militära insikter och militär erfarenhet*. Av den civila domaren kunde man svårligen fordra eller förvänta, att han utan tillfälle till samarbete med militära bisittare skulle vara i stånd att förskaffa sig den kännedom om de militära förhållandena, som hos en domare i krigsrättsmål bör fordras.

Gärna skall medgivas att det ligger något under dessa synpunkter. Men för det första gälla de endast föga sådana militära förbrytelser, som rätteligen böra utbrytas ur den militära strafflagen och bedömas som andra liknande förbrytelser efter allmän strafflag. Vidare har den militära sakkunskapen å andra sidan sina olägenheter genom att de militära bisittarna ofta komma att skatta åt ensidiga militära fördomar. Slutligen skulle vad sålunda anförts om behovet av bisittare i domstolen av yrkesmän också kunna sägas om en myckenhet andra mål och ärenden, som nu handläggas av de allmänna domstolarna utan att något sådant bisittarskap äger rum eller ens blivit ifrågasatt. Man måste för övrigt fasthålla, att de militära förhållandena icke äro mera svårbegripliga för ett vanligt tränat domareomdöme än andra mål, som måste bedömas ur synpunkten av speciella livsförhållanden och för dem stiftade speciallagar.

Motion.

Kommittén nödgades emellertid medgiva, att med dess uppfattning låte sig förena att förlägga de militära målen till de allmänna domstolarna, om dessa förstärktes genom militära bisittare, representerande den speciella sakkunskapen som ansågs nödig. Härmed är man inne på frågan om behov föreligger i sådant fall *av representation inom domstolen för de militära synpunkterna*. Härtill saknas icke analogier på andra rättsområden. Sålunda kunna rådhusrätterna förstärkas med sakkunniga bisittare vid handläggning av handelsmål, vissa patentmål och vissa sjörättsmål. Den viktigaste sakkunskapen, som här kunde komma till nytta, vore i många fall den personliga kännedomen om den tilltalade och förhållandena på platsen, som härigenom skulle tillföras domstolen. En sådan kännedom skulle kanske också i många fall leda till ett mildare bedömande av förseelsen, och det är kanske denna personkännedom som i sin mån medverkar till att, såsom det förmåles, understundom militära bisittare i de nuvarande krigsrätterna äro mildare i sitt bedömande än auditören, som, fränsett de viktiga personliga fallenheterna, lättare tillämpar företrädesvis en juridisk regel på det individuella fallet. Mindre trängande synes behovet av dessa bisittare vara för att utreda rent tekniska frågor och för bedömande av författningarna. Man skulle ock för detta militära bisittarskap i domstolen kunna åberopa angelägenheten av lek-mäns deltagande i rättsskipning i allmänhet. Emellertid syftar detta mera till att erhålla bidrag av det vanliga civila sunda omdömet, under det att den speciella sakkunskapen ofta är ensidig, ofta splittrad i skilda ståndpunkter och ofta företrädare helt enkelt av ett partiintresse. Regeringsförslaget utgår i likhet med 1905 års kommittéförlag därifrån, att militärer skola sitta i domstolen endast och allenast för att tillföra denna sakkunskap på det militära området. I alla de undantagsfall, då verklig militär sakkunskap erfordras om person eller sak för ett militärmåls bedömande, har domstolen i sin hand att införa sig höra de sakkunniga som finnas behöfliga, på samma sätt som i varje annat mål. Då krigslagstiftningskommittén talar om behovet av militära domare för sådana fall, där den tilltalades brottslighet av lagen göres beroende av vad militärtjänsten i det ifrågavarande fallet med avseende å föreliggande förhållanden av honom kan anses hava fordrat, är den inne på en oriktig väg. I de angivna fallen är det vida riktigare, att de antydda synpunkterna komma offentligen till uttryck under rannsakingens lopp, medan ännu möjlighet till ett bemötande från den tilltalades sida föreligger, än att de skola under den hemliga överläggningen av de militära synpunkternas företrädare söka hibringas de civila ledamöterna. Det finnes ingen anledning att antaga, att våra domstolar skulle i fråga om militära förbrytelser vara mindre skickade att tillämpa lag och författning under tillbörligt hänsynstagande till förebragt sakkunnig eller annan utredning, än i fråga om varje annat slag av brott. — — —

Trots kommitténs medgivande, att dess krav på militär sakkunskap kunde vid de allmänna domstolarna fyllas genom militära bisittare, har kommittén som sagt i alla fall icke kunnat gå med på en sådan anordning, utan förordat bibehållandet av särskilda krigsdomstolar och detta av *de utav kommittén antydda praktiska lämplighetshänsynen*, som kommittén anser föreligga i fyra huvudsakliga avseenden.

Den första huvudgrunden skulle vara, att genom de militära målen överflyttande till de allmänna domstolarna uppkom *tidsutdräkt och omgång samt oligenheter i tjänstgöringen*. — — —

I den man krigsrättsmålen skulle upptagas av rådhusrätten i samma ort, där eljest krigsrätten skulle hava sammanträtt, är det svårt att se, på vad grund den ena anordningen skulle leda till större »hinder i tjänstgöringen, tidsutdräkt och omgång» än den andra. Kommittén avser också med sin kritik särskild de fall, då avdelningar av krigsmakten äro förlagda å orter, där rådhusrätt icke finnes eller hava sin tjänstgöring å övningsplatser, belägna på tämligen långt avstånd från närmaste stad. Mot dessa anmärkningar må till en början erinras, att den långsamhet i avgörandet, för vilken sålunda de till största delen skäligen oviktiga krigsrättsmålen skulle bliva utsatta, är ett ont, varav ett oändligt mycket större antal vida viktigare mål redan lider. Härtill kommer, att denna långsamhet för de verkligt bradskande fallen skulle kunna väsentligen avhjälpas genom vida enklare åtgärder än inrättandet av specialdomstolar, nämligen därigenom att vederbörande domstol hölle extra sammanträde på själva lägerplatsen. Med hänsyn till de ytterst få fall, där sådana extra sammanträden kunde finnas behöfliga, skulle de icke för domstolen bliva oskäligen betungande. Och kostnaderna för reseersättning åt domstolsledamöterna bleve naturligtvis en ren obetydlighet i jämförelse med kostnaden för de särskilda krigsrätternas upprätthållande.

Det andra av kommittén åberopade skälet för den nuvarande ordningens bibehållande är *humanitära bevekelsegrunder*. — — —

De av kommittén anförda så kallade humanitära skäl har man svårt att taga på allvar. »Grova missdådare» förekomma lyckligtvis mera sällan även på de allmänna domstolarnas uppropslistor. Rätta sättet att vara humanitär mot de värnpliktiga är för övrigt icke att låta dem enligt undantagslagar dömas av låt vara än så missaktade specialdomstolar. Nej, humanisera strafflagen, låt offentlighetens fulla ljus falla över dess tillämpning, och de värnpliktiga skola säkert finna det mest humanitärt att få sina gärningar bedömda av den allmänna civila domstolen. — — —

För det tredje framhåller kommittén att de *särskilda krigsdomstolar, som under krig verkligen erfordras, svårligen skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift*, därest icke en likuande organisation finnes inrättad även under fred. Detta är verkligen en allför långt driven förtänksamhet och ett ansträngt överskattande både av behovet utav övning och av den övning, som skulle i fredstid äga rum för att kunna bliva i stånd att fälla domar i krigstider, om nu sådana verkligen någon gång skulle inträffa. Det må ock bemärkas, att någon vana vid tillämpning av krigsartiklarna ej förvärvas ens i en krigsrätt under fredstid. Uppgiften att i krigstid tillföra då möjligen erforderliga särskilda krigsdomstolar lämpliga bisittare låter sig naturligtvis lösa på ett rationellare sätt än att inrätta domstolar i fredstid, ej efter de krav, som under fred kunna ställas på dem, utan ur synpunkten att upplära ett i krigstid användbart domstolsstånd. Man får uppdraga grundlinjerna för en organisation. De erforderliga juristerna kunde i krigstid lämpligen tagas från de domstolar, som i fredstid haft sysselsättning med militärmål, för att efter förordnande av Kungl. Maj:t biträda vid ifrågavarande krigsrätter. De militära bisittare, som då kunna behövas, böra ock utses bland lämpliga befattningshavare eller genom val av manskapet, och de reda sig nog med sin uppgift under den juridiska ledamotens ledning likaväl som nya nämndemän i en häradsrätt. Komma militära bisittare vid allmänna domstolarna till stånd, finnes givetvis där en lämplig personal för rekryteringen av krigsdomstolar i krigstid.

Kommitterade åberopa slutligen för det fjärde, att inom alla de civiliserade stater, om vilkas lagstiftning kommittén haft tillfälle inhämta kännedom, finnes ock särskilda krigsdomstolar och vore sådana allestädes i verksamhet ej blott i krig utan även i fredstid — — — Numera är emellertid detta skäl alldeles ur spelet, då såsom förut erinrats både i Frankrike och Norge tagits officiella initiativ i det av kommittén klandrade avseendet. — — —

I själva verket förhåller det sig så, att de allmänna domstolarna utan större olägenheter skulle kunna handlägga jämväl militärmålen. De verkliga skälen för motståndet äro nog icke så mycket de av kommittén anförda utan vaneförställningar och militära fördomar. För det militära åskådningssättet, som är djupt rotat i samfundslivet, är om än ofta omedvetet huvudsynpunkten att bevara det militära elementets avgörande betydelse vid domfällandet, och till stöd härför åberopas krigstuktens krav. — — —

Vi övergå härefter till frågan om *militärmålen handläggning i andra instans*.

Enligt regeringsförslaget skola icke allenast i första instans finnas specialdomstolar för handläggning av krigsrättsmål. Även i fredstid skall en särskild krigsdomstol organiseras, nämligen krigshovrätten.

Medan inom hela rättslivet i övrigt, där en mellaninstans funnits vara av nöden, talan fullföljdes från de skiftande myndigheterna i första instans till hovrätterna — ej blott från rådhusrätter och häradsrätter, utan även t. ex. från domkapitel i mål rörande ämbetsbrott av präst och från Konungens befallningshavande och andra överexekutorer i utsökningsmål — så ha krigsrättsmålen ansetts vara av en så exceptionell beskaffenhet, att de allmänna hovrätterna ej dugt till överdomstol. — — —

Det är alldeles givet att större garanti för en allsidig och riktig överprövning av krigsrättsutslagen vinnes, om prövningen verkställes av domare med vidsträckt erfarenhet av den allmänna strafflagens tillämpning, ja, av allmän dömande verksamhet överhuvud. — — —

Enligt den förestående framställningen böra militära bisittare i överinstanserna vara ännu mindre påkallade än i underrätterna. Men skola sådana bisittare finnas i hovrätten bör deras närvaro där påkallas endast av önskvärdheten att lätt erhålla upplysningar i fackfrågor och får ej utgöra en alltför stor maktfaktor vid den juridiska prövningen, som åligger hovrätten. Antalet kan gott inskränkas till en och bör i varje fall understiga de civila ledamöternas. För dessa senares specialutbildning bör sörjas på ett sätt, som icke är ägnat att motverka förvärvandet av allmän juridisk skicklighet.

Därest första instansen ordnas utan militära meddomare, torde anledning saknas att i andra instans sammanföra militärmålen till en av hovrätterna och det kan i sådant fall ännu mindre ifrågakomma att tillkalla militära ledamöter i andra instans. Särskilt skulle det kunna sägas innebära en olikhet inför lagen om officerare, tilltalade vid hovrätt, bland sina domare hade tvenne ämbetsbröder, medan de vid underrätt tilltalade ej åtnjöto någon liknande förmån. Enligt vår mening böra militärmålen i vanlig ordning fullföljas från de allmänna underrätterna till de allmänna hovrätterna. — — —

En konsekvens av de militära ledamöternas eventuella uteslutande från andra instans torde vara att de jämväl böra *uteslutas från högsta domstolen*. Det kan naturligtvis icke sägas, att militärmålen i högre grad

än andra mål av speciell beskaffenhet kräva närvaro i högsta domstolen av fackkunniga lekmän såsom bisittare. — — —

Ur *ekonomisk synpunkt* sett ställer sig en ordning för militärmålens handläggning i enlighet med ovan framställda principer för statsverket mycket fördelaktig, i det anslag till krigsdomstolarna i fredstid helt och hållet kan ur budgeten utgå. Det har redan visats, att tillskottet i arbetsbörda för de allmänna domstolarna genom militärmålens övertagande i allmänhet är ytterst ringa. I fråga om de endast av staten avlönade underrätterna på landet spelar överflyttningen i kostnadsavseende ingen annan roll, än att såsom ovan antytts viss reseersättning kan komma att utgå, i händelse det kan komma ifråga att hålla urtima ting å vissa lägerplatser. Beträffande rådhusrätterna, vilkas direkta avlöning utgår av kommunala medel, kan naturligtvis en ändring i lagstiftningen om forum ej medföra några anspråk från kommunernas sida på lönetillskott från statsverket. De enda rådhusrätter, som i nämnvärd mån skulle komma att beröras av överflyttningen, äro för övrigt rådhusrätterna i Karlskrona och Stockholm.

Lagutskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 22) bland annat:

Lagutskottet.

Utskottet finner det icke för närvarande kunna ifrågasättas, att, i enlighet med vad herrar Lindhagen och Persson i sin motion hemställt, all speciallagstiftning på ifrågavarande område skall upphöra och i stället straffbestämmelser om vissa militära brott upptagas i allmänna strafflagen. I denna uppfattning styrkes utskottet av den utredning, som kommittén lämnat rörande de grupper av brott, som lämpligen böra göras till föremål för en särskild militärlagstiftning. En så genomgripande omarbetning av den allmänna strafflagen, som den motionärerna ifrågasatt, läser icke heller kunna åvägbringas utan att ett väsentligt uppskov äger rum med hela krigslagsreformens genomförande, vilket enligt utskottets mening icke kan vara önskvärt. — — —

Vilken mening man än må hysa rörande lämpligheten av att till de allmänna underrätterna — vare sig med eller utan militära bisittare — förlägga de mål, som enligt förslaget skulle behandlas av krigsrätt, anser utskottet i varje fall den nuvarande tidpunkten icke vara lämplig att upptaga denna fråga. Frånsett att en ändring av lagen i denna riktning skulle föranleda en så fullständig omarbetning av Kungl. Maj:ts förslag, att ett uppskov med krigslagsreformen givetvis måste därav följa, läser det vara uppenbart, att en dylik genomgripande förändring i fråga om de militära målens behandling — därest den vid en närmare prövning kan finnas nödig och nyttig — bör komma till stånd först i samband med den reform av vår allmänna processlagstiftning, som förestår, och de förändringar i de allmänna domstolarnas organisation, som därav måste bliva en följd. — — —

Lagförslagen blevo efter hemställan av lagutskottet av riksdagen med vissa ändringar antagna. Lagar utfärdades i enlighet härmed av Kungl. Maj:t den 23 oktober 1914 och trädde i kraft den 1 januari 1916. De ha därefter bibehållits väsentligen oförändrade.

Riksdagen

Här synes böra lämnas en kort redogörelse för lagarnas innehåll.

Strafflagen för krigsmakten är uppdelad i fyra huvuddelar; första delen upptager allmänna bestämmelser, andra delen handlar »Om särskil-

Strafflagen
för krigs-
makten.

da brott», tredje delen innehåller krigsartiklar och fjärde delen lämnar föreskrifter om befälhavares disciplinära myndighet.

I första delen återfinnas bland annat bestämmelser om vilka personer, som lyda under ifrågavarande lag, ävensom stadganden angående de straffarter, som kunna användas för brott efter samma lag. Straffarterna äro dödsstraff, straffarbete, fängelse, böter, disciplinstraff, varjämte för ämbets- eller tjänsteman kan följa avsättning eller mistning av ämbete eller tjänst viss tid. Disciplinstraff äro arrest utan bevakning, vaktarrest, skärpt arrest och sträng arrest. Skärpt arrest eller sträng arrest må ej åläggas i annat fall, än då det med hänsyn till av den straffskyldige förut undergångna bestraffningar eller andra särskilda omständigheter finnes icke kunna antagas, att lindrigare arreststraff skulle å honom utöva tillbörlig verkan; ej heller må sträng arrest åläggas någon, som ej fyllt 18 år. Sistnämnda slag av arrest verkställas i mörkt enrum. Verkställighet av sträng arrest må ej ske, förrän vederbörande läkare efter gjord undersökning förklarar, att den straffskyldige kan utan våda för hälsan undergå straffet.

Andra delen i strafflagen för krigsmakten handlar dels i kap. 5 om rymning och olovligt undanhållande, dels i kap. 6 om uppror, upplopp och olovliga sammankomster, dels i kap. 7 om brott mot krigslydnaden och missbruk av förmanskap, så ock om misshandel och förolämpningar samt om annat oskickligt uppförande, dels i kap. 8 om skadegörelse å egendom, som är avsedd för krigsmakten, samt om förskingring eller missvård av sådan egendom, så ock om stöld, snatteri och rån, dels ock i kap. 9 om överträdelse eller åsidosättande av tjänsteplikter i andra fall, än förut i denna lag sagda äro.

Tredje delen i strafflagen för krigsmakten — de s. k. krigsartiklarna, avsedda att tillämpas i krigstid eller under tid, då rikets krigsmakt eljest är mobiliserad — handlar dels i kap. 10 om förräderi, blottställande av krigsmakten, feghet och olovlig gemenskap med fienden, dels i kap. 11 om rymning och olovligt undanhållande, delst i kap. 12 om uppror, upplopp och olydnad, så ock om misshandel och förolämpning, dels i kap. 13 om skadegörelse, stöld och rån, dels i kap. 14 om överträdelse eller åsidosättande av tjänsteplikter i vissa fall, dels ock i kap. 15 om olovligt krigsbyte samt om missbruk av vapenmakten i krig.

Fjärde delen i strafflagen för krigsmakten handlar i kap. 16 om disciplinmål eller sådana mål, i vilka det tillkommer vederbörande befälhavare att ålägga disciplinstraff. Till disciplinmål räknas mål angående överträdelser av strafflagen för krigsmakten, då överträdelserna enligt vissa i 185 § uppräknade lagrum kunna försonas med disciplinstraff. Enligt 189 § må disciplinstraff av sträng arrest endast i närmare angivna undantagsfall åläggas av befälhavare. Kap. 17 innehåller bestämmelser om vilka befälhavare, som äga bestraffningsrätt i disciplinmål. Kap. 18 reglerar handläggningen av disciplinmål, därvid föreskrives bland annat, att be-

fälhavaren, innan disciplinstraff ålägges, skall inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande brottets beskaffenhet och det straff, som bör åläggas. Finner vederbörande befälhavare, att påföljden i det särskilda fallet ej bör stanna vid disciplinstraff eller att förseelsen påkallar svårare disciplinstraff, än han äger ålägga, eller har erforderlig utredning om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kunnat vinnas, då skall målet överlämnas till krigsdomstol, dock att i sistnämnda fall befälhavaren, där saken prövas vara av synnerligen ringa vikt och målsägande ej för vinnande av ytterligare utredning påfordrar dess hänskjutande till krigsdomstol, må låta målet förfalla. Kap. 19 handlar om verkställighet av disciplinstraff. Härom stadgas bland annat, att disciplinstraff, som blivit ålagt av befälhavare, skall, där så ske kan, genast verkställas. Kap. 20 innehåller föreskrifter om klagan i disciplinmål och kap. 21 handlar om tillrättavisningar.

Enligt ovannämnda lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes är underdomstol vid krigsmakten krigsrätt. Krigsrätt är i fredstid regementskrigsrätt, stationskrigsrätt eller särskild krigsrätt. I samtliga nu nämnda fall utgöres krigsrätten av en krigsdomare såsom ordförande, två militära ledamöter och en auditör. Krigsdomare skall ha fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten och i sådana värv ådagalagt insikt och erfarenhet. Han förordnas av Konungen och skall företrädesvis utses bland ordinarie domare i allmän underderrätt. I vissa fall utnämner Konungen krigsdomaren. Konungen kan även, där så anses erforderligt, förordna vice krigsdomare. De militära ledamöterna, som växla alltefter den tilltalades tjänstegrad, utses på visst närmare angivet sätt av chefen för vederbörande regemente eller likställt truppförband och av chefen för vederbörande arméfördelning eller vissa andra högre befälhavare samt, beträffande särskild krigsrätt, i den ordning, Konungen bestämt. Auditör utnämnes av Konungen. Där så finnes erforderligt, kan Konungen tillika förordna särskild auditör vid särskild krigsrätt samt vice auditör. Har krigsmakten för annat ändamål än övning ställts på krigsfot, är fältkrigsrätt underdomstol vid krigsmakten. Fältkrigsrätt utgöres av tre militära ledamöter och en civil ledamot. Främste militäre ledamoten är rättens ordförande. Den civile ledamoten skall vara krigsdomare eller auditör eller, där sådan icke finnes att tillgå, annan, som fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten.

Krigsöverdomstol är i fredstid krigshovrätten, som utgöres av en vid Svea hovrätt bildad särskild avdelning. Såsom ordförande å denna avdelning tjänstgör ordföranden å en av hovrättens divisioner. Avdelningen utgöres för övrigt av en annan ledamot i samma hovrätt, ett krigshovrättsråd och två militära ledamöter. Krigshovrättsrådet utnämnes av Konun-

*Lagen om
krigsdom-
stolar m. m.*

gen och de militära ledamöterna förordnas av Konungen för tre år i sänder.

Erfordras i krigstid särskild krigsöverdomstol, förordnar Konungen om inrättande av överkrigsrätt. Denna utgöres som regel av en generalsperson eller flaggman såsom ordförande, två överauditörer samt två officerare av regementsofficers grad. Överauditör skall ha fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att i domarämbeten nyttjas.

Såsom allmän regel för krigsrätt eller krigsöverdomstol gäller, att ingen må vara domare i sådan domstol med mindre han uppnått en ålder av 25 år ävensom att han ej må till domarämbetet träda innan han avlagt domared.

Jämlikt 20 § i regeringsformen skola de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen utser och förordnar, böra sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.

Allmän åklagare är vid krigsrätt krigsfiskal, i vissa fall överkrigsfiskal, och vid krigsöverdomstol överkrigsfiskal.

Till krigsdomstol höra enligt 39 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes bland andra följande mål, nämligen åtal mot dem, som lyda under strafflagen för krigsmakten eller eljest äro underkastade straff efter samma lag, för brott som i andra eller tredje delen av nämnda lag omförmäles såsom straffbart; åtal för fel och förbrytelse i ämbete eller tjänst vid krigsmakten jämväl i de fall, då den brottslige ej lyder under strafflagen för krigsmakten eller brottet däri icke omförmäles såsom straffbart; åtal mot dem, som lyda under strafflagen för krigsmakten, för delaktighet i brott, som skall åtalas vid krigsdomstol eller för underlåtenhet att upptäcka sådant brott, ändå att nämnda lag ej är å den åtalade delaktigheten eller underlåtenheten tillämplig, ävensom besvär över befälhavares beslut, varigenom disciplinstraff blivit något ålagt. Beträffande sistnämnda besvärsmål må anmärkas, att de skola omedelbart prövas av krigsöverdomstol.

Det må slutligen framhållas, att i vissa fall under krigstid särskild ståndrätt kan förordnas.

Motioner
1919.

Vid 1919 års riksdag väcktes inom första kammaren av herr Lindhagen en motion, däri han hemställde, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag om upphävande av den speciallagstiftning, som inbefattades i strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar m. m., varjämte i en inom andra kammaren av herr Vennerström m. fl. väckt motion hemställdes bland annat, att riksdagen ville för sin del besluta om upphävande av krigslagarna.

Första lagutskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 36) bland annat:

Enligt utskottets förmenande lärer det icke kunna förnekas, att frågan om upphävande av krigslagarna står i ett nära samband med försvarsfrågan i dess helhet. Det ligger därför i öppen dag, att jämväl förstnämnda fråga efter vederbörlig utredning kommer under omprövning vid den allmänna försvarsrevision, som är avsedd att komma till stånd. Att genom ett uttalande i ena eller andra riktningen föregripa denna utredning torde icke vara lämpligt, än mindre att utan föregående utredning nu intaga en bestämd ståndpunkt till samma fråga.

Utskottet hemställde förty, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och riksdagen biföll utskottets hemställan.

Vid riksdagen nästföljande år väcktes dels motion i första kammaren av herr Lindhagen dels ock motion i andra kammaren av herr Vennerström m. fl., därvid hemställdes, i förstnämnda motion, att riksdagen ville för sin del besluta att upphäva krigsdomstolarna såväl i fredstid som i krigstid, och i sistnämnda motion, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt framläggande av förslag om upphävande av all krigslagstiftning.

Första lagutskottet, som i avgivet utlåtande (nr 24) först upptog till behandling frågan om krigsdomstolarnas avskaffande, anförde härom:

Utskottet finner det av lagutskottet vid 1914 års senare riksdag anförda skäl för uppskov med frågan om krigsdomstolarnas avskaffande ej längre äga giltighet. Det har nämligen visat sig, att reformen av vårt rättsgångsväsen och därav påkallade förändringar i de allmänna domstolarnas organisation kommer att låta längre vänta på sig än år 1914 kunde förutses. Någon anledning att i avvaktan på nämnda reforms genomförande låta behandlingen av nu ifrågavarande spörsmål anstå synes vid sådant förhållande utskottet ej vara för handen.

Utskottet anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen. Då vidare enligt utskottets uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättsskipningen handhaves lika mot alla, som måste anses vara en oundgänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ändamål, och en särskild jurisdiktion för personer tillhörande krigsmakten icke kan anses av förhållandenas egen natur oundgängligen nödvändig, är det enligt utskottets mening av vikt, att Sverige, i likhet med de övriga skandinaviska länderna, skrider till avskaffande av den särskilda militära jurisdiktionen.

Krigslagstiftningskommittén har väl anfört, att de militära målen för sitt rätta bedömande kräva icke blott lagkunskap utan även särskilda militära insikter och militär erfarenhet, och att man av den civile domaren svårligen kunde fordra eller förvänta, att han utan tillfälle till samarbete med militära bisittare skulle vara i stånd att förskaffa sig den kännedom om de militära förhållandena, som borde fordras av en domare i krigsrättsmål. Utskottet vill häremot erinra, att det i många andra mål och ärenden torde erfordras en lika hög grad av fackkunskap som i de militära målen, utan att det därför ansetts nödigt att för sådana mål inrätta särskilda domstolar. Och det synes svårt att förstå, varför ett riktigt bedö-

Motioner
1920.

Första
lagutskottet.

mande av ett militärt mål skulle för en domare erbjuda större svårigheter än ett annat på vissa speciella förhållanden grundat mål. Skulle en speciell militär fackkunskap anses i vissa fall ej kunna undvaras, står den utvägen till buds att, på sätt i danska lagen bestämts, berättiga domstolarna att för sådana fall med sig adjungera en eller flera sakkunniga ledamöter, militärer eller andra. Utskottet vill också erinra därom, att i vårt land för närvarande är föreskrivet, att rådhusrätterna i vissa fall, där särskild fackkunskap ansetts erforderlig, skola förstärkas av sakkunniga ledamöter (så i handelsmål, vissa patentmål och vissa sjörättsmål).

Krigslagstiftningskommittén yttrar vidare, att de allmänna domstolarna, även om de förstärktes med militära bisittare, ej borde anlitas för behandling av militära mål. Som stöd för denna mening anför kommittén skäl av dels praktisk, dels humanitär art. Kommittén yttrar sålunda till en början, att med den nuvarande organisationen av våra underrätter, och då särskilt häradsrätterna, en handläggning därstädes av krigsrättsmålen skulle verka hindrande för den militära tjänstgöringen, varjämte den snabbhet, som speciellt beträffande dessa mål vore önskvärd, icke syntes kunna uppnås. Härtill kan först anmärkas, att ett inställande för domstol ej är mera betungande för en militär än en annan medborgare, och att för övrigt den militära tjänstgöringen i stort sett uppenbarligen ej hindras därigenom, att en eller annan militär, som gjort sig skyldig till brott, nödgas inställa sig för domstol. Det är vidare svårt att inse, varför ej målens handläggning kan ske lika snabbt vid en rådhusrätt som inför krigsrätt, då rådhusrätterna alltid hava sammanträden minst en och ofta två eller flera gånger i veckan, varjämte extra sessioner vid behov kunna anordnas. Vad angår häradsrätterna, där handläggningen av krigsrättsmålen onekligen stöter på vissa svårigheter, är att märka, dels att endast ett fåtal garnisonsorter äro belägna inom häradsrätts domvärjo och dels att genom lag den 7 maj 1918 möjliggjorts att vid häradsrätterna hålla särskilda sammanträden under eller mellan de lagtima tingen. Också vid häradsrätterna kunna för övrigt extra sammanträden utsättas vid behov. Då vidare kommittén betecknat bibehållandet av de militära specialdomstolarna såsom ett ingalunda oviktigt humanitetsintresse, föranleder detta påstående ej till något annat utskottets yttrande än att det i vida kretsar och även allmänt bland de värnpliktiga själva i allt fall betraktas såsom en given fördel, att en av värnpliktig under tiden för hans tjänstgöring begången förseelse handlägges av allmän domstol och ej av en särskild militär domstol, där de rent militära synpunkterna befaras skola, till nackdel för rättsskipningen, göra sig starkare gällande än i en allmän domstol. Mycket avseende torde ej heller behöva fästas vid vad kommittén anför därom, att de särskilda krigsdomstolar, som under krig erfordras, svårigen skulle kunna fylla sin uppgift, därest icke en liknande organisation finnes inrättad även under fred. Anser man, på de skäl utskottet ovan anför, att särskilda krigsdomstolar icke böra förefinnas, står det nämligen utan vidare klart, att dessa domstolar ej böra bibehållas allenast av den anledningen, att det i händelse av krig kan befinnas erforderligt att använda sådana organ för den militära rättsskipningens handhavande. Någon svårighet att i krigstid erhålla en för sin uppgift väl skickad domstol torde ej vara att befara.

Det framgår av vad sålunda anförts, att de skäl, som åberopats för ett bibehållande av krigsdomstolarna, enligt utskottets mening ej äro av avgörande betydelse. — — —

Att märka är vidare, att staten, i den mån rådhusrätterna komma att övertaga även den militära rättsskipningen, icke lärer kunna undgå att till städerna utgiva ersättning för den kostnad detta övertagande givetvis måste förorsaka städerna. Det torde dock kunna antagas, att berörda kostnader komma att understiga kostnaden för den nuvarande militära rättsskipningen, och att ifrågavarande reform således skulle komma att för statsverket medföra en måhända ej obetydlig besparing. Utskottet vill i sådant hänseende framhålla, att om, såsom är att vänta, den nuvarande övningstiden för de värnpliktiga ej oväsentligt förkortas, detta givetvis måste hava till följd en absolut minskning av de mål, som hittills gått till krigsrätt.

Utskottet anser således, dels att ett avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid är ur principiell synpunkt ett allmänt intresse av stor vikt, och dels att ett överflyttande av de militära målen till de allmänna domstolarna, om ock förenat med vissa vanskligheter, dock icke torde möta hinder av mera betydande art.

Att även i krigstid undvara särskilda krigsdomstolar synes däremot utskottet av lätt insedda skäl ej vara möjligt. En annan sak är, att det givetvis kan tagas under övertvägande, vilken organisation lämpligen bör givas åt dessa domstolar. — — —

Ej heller är det enligt utskottets mening möjligt att skrida till ett borttagande av även den militära bestraffningsrätten i disciplinmål. Det måste anses vara för disciplinens upprätthållande oundgängligen erforderligt, att vederbörande befälhavare äga att vid vissa förseelser använda sig av disciplinära bestraffningsmedel. På grund av de speciella förhållandena i den militära tjänsten är det nämligen ofta nödvändigt, att reaktionen mot en begången förseelse sker omedelbart och utan den omgång ett domstolsförfarande alltid måste medföra. Härtill kommer, att antalet av dylika förseelser är så stort, att det redan på grund därav måste möta betänkligheter, att belasta domstolarna med ett avgörande av desamma. Huruvida, efter krigsdomstolarnas avskaffande, området för den disciplinära bestraffningsrätten kan i det hela bibehållas oförändrat eller om en förskjutning i den ena eller andra riktningen kan finnas nödvändig, låter sig givetvis ej utan en ingående undersökning avgöra.

Beträffande yrkandet om upphävandet av all krigslagstiftning anförde utskottet vidare:

Herr Vennerströms yrkande, om upphävande av all krigslagstiftning, kan ej av utskottet tillstyrkas. Det synes utskottet utan vidare klart, att så länge det i vårt land finnes en krigsmakt, det också måste finnas en lagstiftning, som reglerar de förhållanden, som speciellt hänföra sig till den militära tjänsten. De brott, som omförmälas i strafflagen för krigsmakten, äro nämligen till största delen sådana, som hava avseende just på rent militära förhållanden (exempelvis rymning, olovligt undanhållande, missbruk av förmanskap m. m.). Ett inarbetande av dylika straffbestämmelser i den allmänna strafflagen skulle ej innebära någon ändring i sak, och i allt fall skulle de svårigheter i lagtekniskt hänseende ett sådant arbete medförde ej komma att stå i rimligt förhållande till den tvivelaktiga fördelen, att krigslagstiftningen blivit till namnet upphävd, medan dess förra bestämmelser i stället återfunnos i den allmänna strafflagen. Det framgår vidare av vad utskottet förut anför, att den disciplinära bestraffningsrätten enligt utskottets mening fortfarande måste

bibehållas. Därav blir då också en följd, att särskilda regler måste givas i fråga om denna rätts omfattning.

Däremot anser utskottet, att det bör tagas under övervägande, huruvida ej de särskilda straffbestämmelserna kunna i flera fall avsevärt mildras. Särskilt anser utskottet ett användande av straffarten mörk arrest vara ur humanitär synpunkt fördömligt och ej överensstämmande med vår tids allmänna rättsmedvetande. Utskottet är förvissat därom, att det, även vid ett borttagande av denna straffform och en humanisering av lagen i övrigt, skall bliva möjligt att å ena sidan på ett fullt tillfredsställande sätt upprätthålla den ordning och disciplin, som de militära förhållandena kräva, och å andra sidan iakttaga den humanitet, som är nödvändig för att hos de värnpliktiga ej skall bildas den uppfattningen, att de under den militära tjänstgöringen stå under en undantagslagstiftning, som, även för ringare förseelser, uppställer onödigt hårda straff.

Utskottet hemställde förty, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, samt att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nu gällande strafflag för krigsmakten kunde vidtagas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer *dels* beträffande frågan om krigsdomstolarna av två ledamöter utan yrkande samt av tre andra ledamöter med yrkande att motionen om dessas avskaffande måtte avslås, *dels ock* beträffande krigslagstiftningens avskaffande av fem ledamöter med yrkande, att motionen därom icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd, samt av fem andra ledamöter med yrkande, att riksdagen måtte anhålla om utredning, huruvida och i vad mån strafflagen för krigsmakten kunde upphöra att gälla, samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Enligt sistnämnda reservanter borde utskottets utlåtande avfattats på följande sätt:

Ehuru motionären yrkat upphävande av all krigslagstiftning, förutsätter utskottet att därmed icke avses att lämna brott, begångna av militära personer, straffria. En sådan åtgärd kan i varje fall uppenbarligen icke på allvar ifrågasättas. Däremot anser utskottet tidpunkten vara lämplig att nu till överläggning och utredning taga upp frågan om möjligheten att i fredstid avskaffa krigslagarna och ersätta dem i motsvarande fall med redan gällande bestämmelser i allmänna strafflagen och där stadgandena i krigslagen avse brott, som endast kunna begås av personer i deras egenskap av militärt anställda, låta dessa stadganden i reviderad och humaniserad form ingå som ett särskilt kapitel i allmänna strafflagen. Den disciplinära bestraffningsrätten torde däremot, om än med humaniserade straff och straffskalor, i en eller annan form få kvarstå. Genom en sådan här i största korthet skisserad åtgärd skulle främst ernås, att vårt land toge ett kraftigt steg i riktning mot den sedan årtionden krävda humaniseringen av krigslagstiftningen, och som ej kan anses fullt uppnådd förrän militärerna, där så kan ske, ställas under

samma lagbestämmelser som ett lands övriga medborgare. Det har anförts, att samma syfte kan i sak vinnas utan krigslagarnas avskaffande, endast genom en humanisering av dessa. Utan att bestrida riktigheten därav vill utskottet dock framhålla, att så länge våra värnpliktiga skola dömas efter en särskild lag detta alltid kommer att hos dem ingiva en känsla av att de, under den tid de fullgöra sin tjänst för utbildning till fosterlandets försvar, äro i rättshänseende en annan klass av medborgare, vilka skola dömas efter speciella undantagslagar. Det synes utskottet därför vara en gärning av stor vikt för både försvaret och de enskilda individerna att undanrycka själva grunden för denna känsla och därmed också borttaga anledningen till den ovilja mot krigslagarna, som alltid kommer att taga sig uttryck, så länge dessa skola bestå som ett särskilt lagsystem.

Utskottets hemställan beträffande krigsdomstolarnas avskaffande bifölls av riksdagen. I fråga om krigslagstiftningens avskaffande bifölls utskottets hemställan av första kammaren, varemot andra kammaren godkände reservationen om utredning, huruvida och i vad mån strafflagen för krigsmakten kunde upphöra att gälla. Som sammanjämkning icke kunde åstadkommas, avlät riksdagen skrivelse allenast beträffande krigsdomstolarnas avskaffande.

Riksdagen.

Kungl. Maj:t uppdrog samma år, 1920, åt en kommitté att verkställa utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, ävensom att framlägga av utredningen föranledda lagförslag. Kommittén avlämnade år 1922 betänkande och lagförslag i ämnet och anförde kommittén därvid i allmänna motiv bland annat:

1920 års
kommitté.

Med uppdraget att undersöka, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunna avskaffas läser i första hand avses att få utrett, huruvida hinder av någon betydighet möter mot att överflytta de funktioner, som för närvarande handhavas av krigsdomstolarna, på de allmänna domstolarna.

Att börja med torde härvid böra undersökas, huruvida något *hinder av konstitutionell natur* kan anses föreligga mot en dylik åtgärd. Beträffande domstolarna på landet kan frågan obetingat besvaras nekande. Vad angår rådhusrätterna har däremot påstående i sådan riktning framförts. — — —

Det torde visserligen vara otvivelaktigt, att rådhusrätterna i viss mån äro att betrakta såsom kommunala domstolar, då deras ledamöter och övriga tjänstemän i huvudsak avlönas av städerna själva. Emellertid kan man icke av städernas rätt att sålunda handhava rättsskipningen draga den slutsatsen, att härigenom överlätits åt städerna att jämväl bestämma, på vad sätt och inom vilka områden rättsskipning skall utövas. Vad statsmakterna besluta i dylikt fall torde vara bindande för städerna. Vid tullrätternas upphävande genom kungl. kungörelsen den 7 maj 1831 angående förändrad organisation av tulldomstolarna läser samma fråga hava förelegat till bedömande. Men såvitt kommittén där- om kunnat förskaffa sig kännedom, har något tvivel dä ej ansetts råda om befogenheten att utan städernas hörande överflytta tullmålen till rådhusrätterna.

Såsom skäl för bibehållande av de nuvarande krigsdomstolarna har i

främsta rummet åberopats behovet av att den speciellt militära sakkunskapen är representerad vid de domstolar, som hava att behandla militära brottmål. Detta krav har man på vissa håll antagit kunna fullt tillgodoses endast därigenom, att militärer såsom ledamöter av domstolen efter avlagd domared lämna fackupplysningar åt rättens övriga ledamöter samt deltaga i målens handläggning och avgörande.

De faktiska upplysningar och omdömen rörande tekniska förhållanden, som äro av nöden, tillhandahållas för närvarande krigsdomstolarna dels genom anteckningar härom i protokollet över det förberedande förhör, som i regel hålles av bataljons- eller divisionschefen, dels genom anföranden inför domstolen av parterna själva, dels genom utsagor av sakkunniga och vittnen, dels genom företeende inför rätten av reglementen, instruktioner, handböcker och dylikt, dels slutligen genom upplysningar och anföranden av rättens militära ledamöter. Protokollet över det förberedande förhöret torde i allmänhet vara synnerligen kortfattat och lämna åtskilligt övrigt att önska i fråga om utredning i mål av något så när invecklad karaktär. Då det vidare är relativt sällan, som parterna själva vid rätten åberopa sakkunniga, torde i allmänhet den erforderliga militära sakkunskapen tillföras domstolen genom företeende av tryckta eller skrivna instruktioner etc. samt genom upplysningar av parterna själva och av de militära ledamöterna.

Frågan är nu, huruvida den särskilda anordning för att tillföra domstolen sakkunskap, som består i själva domstolens egenartade sammansättning, är outhärlig i militära brottmål eller snarare, huruvida en sådan anordning är mera outhärlig i dessa mål än i andra.

I detta avseende må erinras, att det i allmänhet för domstolen gäller att utan stöd av några speciellt sakkunniga bisittare noggrant sätta sig in i de faktiska förhållandena, oaktat dessa ofta kunna vara av minst lika invecklad och säregen beskaffenhet som i de militära brottmålen. Särskilda sjösakkunniga delta sålunda icke i avgörandet av mål rörande grundstötning och ombordläggning mellan handelsfartyg. Icke heller ifrågasättes tillkallandet av sakkunniga bisittare i mål angående tjänstefel beträffande handhavandet av invecklade maskinella och andra anordningar, begångna av t. ex. järnvägspersonal. På enahanda sätt förhåller det sig med mål angående specialmaskiners tillverkning, skötsel och funktioner, norrländska skogsavverkningsmål, vissa mål rörande bokföringsfrågor etc.

Man torde sålunda med stöd av den praktiska erfarenheten kunna gå ut ifrån, att avgörandet av militära brottmål icke kräver mera speciell sakkunskap hos domstolens ledamöter än flertalet andra mål. I detta hänseende må även påpekas, att vid behandling av krigsrättsmål rörande sjömilitära förhållanden vid flottans Öresundsavdelning vid flera tillfällen under krigsåren såsom sakkunniga militära ledamöter fungerat officerare och underofficerare tillhörande kavalleriet. Någon anmärkning mot det sätt, på vilket krigsrätten därvid löst sin uppgift, har, kommitén veterligen, icke förekommit.

Utredningen av de faktiska omständigheter, under vilka ett militärt brott blivit begånget, kan givetvis i vissa fall tänkas förutsätta medverkan av militärer, likasom utredningen rörande exempelvis frågan om felaktig skötsel av en specialmaskin förutsätter medverkan av ingenjörer eller andra tekniskt bildade män. Denna medverkan beträffande de militära brottmålen utredande kan dock säkerligen erhållas lika väl, ja kan-

ske bättre i annan form än genom militärers konstituerande såsom domare.

Att börja med vill kommittén framhålla, att, därest man låter vederbörande auditör fungera såsom åklagare, domstolen i denne har tillgång till en person, som i flertalet fall bör kunna för domstolen klarlägga de militära och andra tekniska synpunkter, som äro av vikt i målet. Genom sin tjänst som auditör och nära kontakt med befälhavaren bör auditören hava lätt att härvidlag förskaffa sig all för målets utredning erforderlig kännedom om de militära förhållandena och synpunkterna i fråga. Dessa kunna ej heller vara helt främmande för de tilltalade, som ju i regel själva äro militärer.

De omständigheter, som möjligen skulle i en rättegång behöva en särskild belysning av den militära sakkunskapen, äro sådana, som äro nödiga att känna för att kunna förstå, huru till exempel något vapen, en kanon eller dylikt, varom i målet är fråga, fungerar eller skall handhas, huru vissa trupprörelser böra utföras eller navigationsåtgärder vidtagas och vilka skyldigheter, som på grund av gällande bestämmelser eller enligt sakens natur kunna anses hava i en viss situation ålegat någon person såsom tjänsteplikt. Det handlar alltså i huvudsak dels om rent beskrivande upplysningar och dels om avgivandet av omdömen och utlåtanden av sakkunniga.

Vad behovet av rent beskrivande upplysningar beträffar, finnes tillgång till militära handböcker, instruktioner, reglementen och order m. m., till vilka hänvisning kan lämnas. De upplysningar, som på sådan väg kunna erhållas, torde också i flertalet fall vara tillfyllest. I enstaka fall kan det emellertid vara av intresse för domstolen att dessutom och utöver de förklaringar, parterna själva kunna å omse sidor lämna, få tillfälle att härom höra någon opartisk sakkunnig.

Behovet av omdömen och utlåtanden av dylika sakkunniga kan tillgodoses genom dessas hörande i vanlig ordning inför rätten, upplysningsvis eller såsom vittnen. Att part skulle hava svårighet att anskaffa dylik utredning torde icke kunna påstås, då vid vederbörande truppavdelning tillgång icke lärer saknas på sakkunniga militärer, vilka kunna kallas att inställa sig inför rätten. En befälhavare, som anser det lämpligt, att en särskild utredning av disciplinära eller militärtekniska förhållandena i ett visst mål förebringas inför domstolen, bör för sådant ändamål föranstalta om att sakkunnig militär inställer sig vid domstolen redan vid första sammanträdet för att av åklagaren åberopas i målet. Genom en sådan åtgärd i de fall, där det kan tänkas vara av betydelse, kan en intresserad befälhavare på ett effektivt sätt bidra till målets sakkunniga belysning och snabba avgörande.

Kommittén håller alltså före att, därest parterna behörigen fullgöra sin processuella skyldighet att förebringa sakkunnig utredning, någon särskild utredning i annan ordning rörande de militära förhållandena icke behöver förekomma annat än i rena undantagsfall av speciell natur, såsom t. ex. rörande vissa tjänstefel och invecklade tekniska förhållanden samt frågor om navigering och dylikt. Beträffande mål av mera allmän karaktär sasom angående tjuvnad, förskingring, bedrägeri m. fl. egendomsbrott ävensom det stora flertalet mål avseende militära förhållanden av mindre invecklad beskaffenhet, sasom olovligt undanhållande, rymning, misshandels-, ärekränkings- och flertalet lydnadsbrott, torde någon dylik specialutredning i regel icke vara erforderlig. Kom-

mittén har låtit verkställa utredning rörande de olika slag av brott, som under år 1920 varit föremål för behandling vid krigsrätterna. Denna utredning giver vid handen, att de mål, där en dylik speciell sakkunnig utredning kan vara erforderlig, äro få och endast utgöra en obetydlig procent av samtliga målen.

Vad angår sättet för tillhandahållandet av de beskrivande upplysningar samt omdömen och utlåtanden av sakkunniga, som kunna vara nödiga för målets avgörande, så böra dessa principiellt sett lämnas endast under själva förhandlingarna i närvaro av parterna, så att dessa bliva i tillfälle att bemöta och yttra sig över desamma. Därjämte torde man med vårt nuvarande skriftliga rättegångsförfarande böra uppställa det kravet, att samtliga dessa upplysningar och omdömen, där de äro relevanta, skola antecknas i protokollet. Så måste givetvis ske till följd av de faktiska förhållandena, när man avhör sakkunniga såsom vittnen, men det är icke givet, att så alltid äger rum, när dessa sakkunniga upplysningar och omdömen lämnas av någon rättens ledamot. Då kan det hända, att sådana lämnas när förhandlingarna äro slutförda och överläggning till dom börjar. Därest i sådant fall parterna icke ånyo inkallas och få tillfälle att yttra sig om de lämnade upplysningarna, och dessa ej antecknas till protokollet, kommer den part, till vars nackdel upplysningarna lända, härigenom i en sämre ställning än om alla sakkunniga upplysningar måste lämnas offentligen inför rätten och där kunna av parterna kontrolleras och bemötas. Detta torde gälla om alla mål, som handläggas av domstolar med sakkunniga bisittare, men olämpligheten härav framträder i särskilt hög grad, när fråga är om brottmål.

Härtill kommer, att de militära ledamöter, vilka äro bisittare i krigsdomstolarna, i regel äro den tilltalades överordnade och oftast hans förmän. I strängt juridisk mening äro de visserligen ojäviga såsom domare, då de icke äro målsägande eller angivare. Men med hänsyn till det motsatsförhållande, som faktiskt i allmänhet förefinnes mellan befallande och befallda, mellan befäl även av lägsta grad, å ena, samt meniga, å andra sidan, särskilt då det gäller uppfattningen av insubordinationsbrott och försummelse för tjänsteplikter och dylikt, är den underordnade ofta benägen att misstro den överordnades förmåga att helt frigöra sig från en viss förhandsuppfattning, när han sitter såsom domare i sådana mål. Ett sådant förhållande verkar givetvis menligt på rättsskipningens anseende.

Då det ej är fråga om mindre förseelser, vilka av praktiska skäl böra bestraffas disciplinärt, synes det således varken vara nödvändigt eller lämpligt att låta överordnade militärer sitta till doms över sina underordnade. I den mån tillgång till viss militär eller annan särskild sakkunskap kan vara av nöden i ett eller annat fall för sakens rätta bedömande, finnes det, såsom förut framhållits, andra vägar öppna för rätten att erhålla denna sakkunskap.

En anordning, som möjligen kunde ifrågasättas, vore att militärer såsom bisittare i rätten deltog i målens handläggning men ej i avgörandet, varvid de alltså skulle få ungefär enahanda ställning som de sakkunniga, vilka jämlikt 314 § 1 mom. sjölagen gå rådhusrätterna tillhanda vid upptagande av sjöförklaringar och verkställande av sjöförhör. Denna anordning synes emellertid, när det rör verkliga mål, mindre tilltalande och föga överensstämmande med principerna för svensk process. Dessa sakkunniga skulle nämligen härvid komma att intaga en egen

domlig ställning, i det att de vore varken domare eller sakkunniga vittnen. De anmärkningar, som nu riktas mot krigsdomstolarna med anledning av de militära bisittarna, komme säkerligen att kvarstå mot sakkunniga av nämnda slag, och för övrigt torde av denna anordning icke vinnas någon större fördel, än om de sakkunniga liksom i andra mål i vanlig ordning höras inför rätten.

Enligt kommitténs uppfattning bör alltså den sakkunniga utredning, som kan vara av nöden i militära brottmål, förebringas av parterna själva samt genom av dem inför rätten åberopade sakkunniga, på sätt i andra mål äger rum. Denna anordning torde ock i de flesta fall vara fullt tillfredsställande. Därest domstolen i något fall icke skulle finna denna utredning tillräcklig för målets rätta bedömande, torde domstolen, trots saknad av positiva bestämmelser i svensk lag, enligt gällande praxis äga befogenhet att själv komplettera densamma. Domstolen, som i brottmål har skyldighet att sörja för en fullständig utredning av målet, måste anses äga rätt att ex officio inkalla såväl sakkunniga i egentlig mening, d. v. s. personer, som höras i rättegången för att möjliggöra ett riktigt bedömande av bevismedel, som ock s. k. sakkunniga vittnen, eller personer, som vittna om vad de iakttagit och tillika göra uttalanden såsom sakkunniga.

Visserligen torde en person icke vara skyldig att avgiva yttrande i ett mål såsom sakkunnig, därest detta icke åligger honom såsom en ämbets- eller tjänsteplikt eller han förut förbundit sig därtill. Emellertid möter givetvis icke hinder för Kungl. Maj:t att i administrativ väg föreskriva, att militära ämbets- och tjänstemän skola, därest de av domstol inkallas såsom sakkunniga, vara skyldiga att, i den mån det är dem möjligt, tillhandagå domstolen med sakkunniga upplysningar och uttalanden.

Vad kostnadsfrågan angår, torde en i rättegång förlorande part kunna åläggas att ersätta av domstolen åberopade sakkunniga. Beträffande de militära brottmålen måste det dock anses lämpligt, att ett särskilt stadgande införes om ersättning av allmänna medel åt sådana sakkunniga.

Till stöd för kravet på krigsdomstolarnas bibehållande eller åtminstone för anställandet av militära meddomare i de allmänna domstolarna, därest de militära brottmålen dit överflyttas, har man vidare anfört, att *disciplinen* inom försvarsmakten i annat fall komme att försvagas, enär de civila domarena ej skulle kunna tillfredsställande sätta sig in i den militära uppfattningen om betydelsen av att disciplinen strängt upprätthålles.

Visserligen är det klart, att disciplinens noggranna upprätthållande är ett oundgängligt villkor för försvarsmaktens duglighet, men i den mån för disciplinens hävdande rättsskipningens biträde är av nöden, kan detta stöd lika väl lämnas av allmänna domstolar som av krigsdomstolar. Utredning rörande en begången handlings inverkan på disciplinen kan, såsom tidigare utvecklats, där så erfordras framläggas inför domstolen genom avhörande av sakkunniga militärer. Rättsskipningen i dessa liksom i alla andra fall avser emellertid att åstadkomma ett opartiskt och objektivt avgörande av varje fråga utan hänsyn till den mer eller mindre stränga uppfattning av förbrytelsens karaktär, som i ett speciellt fall kan hysas av en viss kategori av medborgare, vare sig militärbefälet eller andra samhällsgrupper.

I diskussionen rörande krigsdomstolarna hava för övrigt ofta uttalats olika åsikter, huruvida de tilltalade skulle komma att dömas hårdare

av en allmän domstol än av en krigsdomstol, och man har av det svar, som man ansett sig kunna giva på denna fråga, velat hämta stöd för den ena eller andra domstolens företrädere. Lämpligheten av den ena eller andra domstolen beror emellertid icke på, huruvida den i speciella fall skulle döma strängare eller mildare, utan huvudsaken är att för militärer skipas rättvisa i samma ordning som för övriga medborgare i samhället, så att domstolarna av allmänheten omfattas med tillit och förtroende. Detta senare torde ock för försvarsväsendet i dess helhet vara av vida större betydelse än den förmån, som möjligen skulle kunna ligga i bi-behållandet av särskilda krigsdomstolar i fredstid.

Vad vidare beträffar den farhågan, som ofta uttalats, att avgörandet av målen skulle ske med mindre *snabbhet* vid en allmän domstol än vid en krigsdomstol, så lärer åtminstone vid en del krigsdomstolar målen behandling ingalunda utmärka sig för någon större skyndsamhet än den, som i allmänhet förekommer vid rådhusrätterna. Det är ock tydligt, att den omständigheten, att krigsdomaren, såsom nu ofta är fallet, är bosatt på en ort långt avlägsen från den, där truppförbandet är stationerat, ingalunda är ägnad att befordra ett snabbt avgörande av målen. Till följd därav måste krigsdomaren ofta förlägga krigsrättssammanträdena så, att de passa in med kommunikationsmöjligheterna och icke i onödan inkräkta på hans övriga ämbetsgörömmål, varigenom en viss forcering av arbetet stundom icke torde kunna undgås. Någon anledning till fruktan för en långsammare behandling vid de allmänna domstolarna torde för övrigt icke föreligga, därest man dels tillser, att den förundersökning, som skall äga rum, innan målen anhängiggöras vid domstol, blir verkställd med tillräcklig noggrannhet och fullständighet, dels ock sörjer för sådana bestämmelser, att onödig tidsutdräkt med målen utsättande, handläggning och avgörande icke får äga rum.

Lämpligheten av *offentlighet* i militära brottmål har såväl hos oss som framförallt i Danmark varit föremål för mycken diskussion. Man har framhållit, att ett onödigt lidande skulle tillskyndas dem, som få inför offentligheten svara rörande obetydliga militära förseelser.

Vad vår militära process angår, är den i princip lika offentlig som processen vid de allmänna domstolarna, ehuru väl på grund av de faktiska förhållandena rättegångarna på ett kasernetablissemant icke tilldraga sig den uppmärksamhet från allmänhetens sida som brottmålsprocesserna i de allmänna domstolarnas sessionssalar. Offentligheten, som är en bärande princip i fråga om förfarandet vid alla våra underrätter, blir därför i fråga om krigsrätterna i allmänhet blott en död bokstav. För övrigt torde det väl vara riktigast, att militära brottmål, som icke äro av den ringa beskaffenhet, att de kunna avgöras i disciplinär väg, bliva behandlade såsom andra brottmål i de allmänna domstolslokalerna med den offentlighet en dylik procedur medför. Någon anledning synes ej föreligga att beträffande sådana brott ställa militärerna i en annan ställning än övriga medborgare.

För de militära brottmålen avgörande måste det givetvis också vara fördelaktigare, om desamma handläggas och avdömas i de vanliga domstolslokalerna med deras tillgång på prejudikatsamlingar och juridisk litteratur samt domstolsarkiv.

Kommittén vill vidare framhålla, att krigsdomstolarnas avskaffande ingalunda bör föranleda minskning av den rätt, som för närvarande tillkommer vederbörande befälhavare att i disciplinär väg bestraffa flertalet

mindre förseelser. Säkerligen torde ock denna rätt, därest kommitténs förslag blir genomfört, komma att av befälhavaren användas i större utsträckning än för närvarande, då det ej sällan inträffar, att förseelser, som bort kunna av befälhavaren bestraffas, av honom hänskjutas till domstol.

Frågan om det berättigade i att bibehålla särskilda krigsdomstolar sammanhänger ock med *principen om specialdomstolars lämplighet* öfverhuvud taget. Härvidlag framhålles å ena sidan, att specialisering är tidens lösen, och man hänvisar till, att vår lagstiftning infört specialdomstolar för åtskilliga mål, senast för vattenmål. Å andra sidan gör man däremot gällande, att specialdomstolarna lätt kunna få en alltför ensidig syn på tingen och ej alltid förmå att se saken från den objektiva och allsidiga synpunkt som de allmänna domstolarna.

Enligt kommitténs mening torde det vara nödvändigt att härvidlag till en början skilja mellan civila mål och brottmål. Vad angår de civila målen, saknar kommittén anledning att närmare ingå på frågan, huruvida den ena eller andra principen där skall lämnas företräde, då den frågan ligger vid sidan av detta ämne.

Beträffande brottmål finner kommittén det vara föga att erinra mot sådana specialdomstolar, som av rent praktiska skäl äro inrättade för behandling av vissa grupper av brott utan hänsyn till, av vilka personer brotten blivit begångna, såsom polisdomstolar och poliskammare för bagatellmål och gränstullrätten i Norrbottens län för överträdelser av tullförfattningar. I förra fallet har man velat i större städer undvika att betunga den kostbarare kollegiala domstolen med handläggning av vissa enklare mål, som utan olägenhet kunna avgöras av en enda juridiskt skolad domare. Och i senare fallet har skälet varit tullstationernas avlägsenhet från närmaste rådhusrätt, som eljest skulle varit forum i tullmål.

Däremot finner kommittén det icke överensstämmande med det allmänt hävdade kravet om allas likhet inför lagen, att specialdomstolar, såsom i fråga om krigsrätterna är fallet, inrättas i första hand för vissa grupper av medborgare, nämligen militärer, vare sig dessa äro yrkesmän eller för viss tid inkallade att tjänstgöra vid försvarsväsendet, låt vara att man för denna personal även infört en särskild strafflag. Specialdomstolar av detta slag kunna enligt kommitténs mening icke försvaras ur principiell synpunkt i andra fall, än om det skulle kunna ådagaläggas, att de allmänna domstolarna äro ur stånd att på ett tillfredsställande sätt lösa samma uppgift, och detta är här ingalunda fallet. — — —

Ett stöd för lämpligheten av krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid kan även hämtas därav, att denna reform vidtagits såväl i *Danmark och Norge som i Tyskland och Österrike*. — — — I Tyskland och Danmark, där systemet tillämpats i respektive omkring två samt två och ett halvt år, har, såvitt kommittén lykats utröna, några nämnvärda olägenheter därav icke konstaterats, ehuru väl man särskilt på militärt håll ställer sig mer eller mindre tvivlande mot lämpligheten av detsamma.

Ökningen av domstolarnas arbetsbörda genom förevarande förslag torde icke kunna sägas bliva alltför betungande. Någon ökning av arbetskrafterna vid ifrågasvarande underrätter till följd av de militära brottmålen öfverflyttande till dessa lärer icke kunna ifrågasättas vid andra domstolar än Stockholms rådhusrätt och rådhusrätten i Karlskrona samt eventuellt vid Överluleå tingslags häradsrätt. — — — (Givetvis tillkom-

mer det den myndighet, som har att bekosta vederbörande domstol, att svara för att befattningshavarnas antal i domstolen i erforderlig grad ökas.

Det torde emellertid vara självfallet, såsom ock av första laguskottet vid 1920 års riksdag framhållits, att, i händelse de militära brottmålen överflyttas från krigsrätterna till de allmänna domstolarna, staten icke kan undgå att till stadsdomarena lämna viss ersättning för behandlingen av de militära brottmålen. Likaså kan en dylik ersättningsskyldighet eventuellt ifrågasättas till ordförandena i de häradsrätter, som skulle komma att handlägga sådana mål, i betraktande av den tidsspillan och de ökade omkostnader, som härigenom skulle för dem uppstå. Dessa ersättningar synas lämpligen böra bestämmas till visst belopp för varje slutligen avgjort militärt brottmål. I detta avseende må erinras, att enligt kungl. cirkuläret den 21 april 1841 i fråga om tullmål den regein gäller, att vederbörande rådhusrätt är skyldig utan ersättning handlägga de sex första under året förekommande tullmålen, varefter statsverket erlägger en summa av femton kronor för varje mål, som därutöver förekommer. Vid bestämmande av den ersättning, som lämpligen bör utgå till de allmänna domstolarna för behandlingen av militära brottmål, synes det belopp, som erlägges för tullmål, vara alltför lågt med hänsyn dels till tullmålens relativt enklare beskaffenhet och likformighet, dels ock till den avsevärda förändring av penningvärdet, som sedan 1841 ägt rum. Vid beräkningen av kostnaderna för ifrågavarande reform har kommittén förslagsvis räknat med ett ersättningsbelopp av 30 kronor för varje mål, vilket synes i stort sett vara fullt tillräckligt för täckande av vederbörande domstolars ökade kostnader. Ersättningen till de allmänna domstolarna skulle efter denna beräkning uppgå till sammanlagt 55,830 kronor per år. Ehuru väl dessa kostnader endast äro approximativt beräknade, har kommittén icke ansett sig böra i sakens nuvarande läge göra några mera detaljerade kalkyler genom infordrande av närmare utredningar från vederbörande underrätter, då betänkandet, om det blir föremål för vidare åtgärder, torde komma att remitteras till ifrågavarande domstolar, vilka därvid icke lära underlåta att förebringa eventuellt erforderlig utredning i detta hänseende. I händelse fog härför anses föreligga, kunna ju särskilda grunder för ersättningsbeloppens bestämmande i ett eller annat fall fastställas. — — —

Vid krigsdomstolarna handläggas för närvarande ett stort antal *undersökningsärenden eller s. k. persedelmål*. — — —

Därest krigsdomstolarna upphävas i fredstid och de militära brottmålen överföras till de allmänna domstolarna, uppstår frågan, huruvida dessa undersökningar och ersättningsfrågor jämväl skola överflyttas till sistnämnda domstolar eller behandlas av något annat organ.

Mot en behandling av dessa ärenden i första hand vid allmän domstol tala åtskilliga omständigheter. Till en början må framhållas, att de i stort sett hava karaktären allenast av en undersökning, varmed de allmänna domstolarna icke i onödan torde böra belastas. Vidare rör det sig här icke om ansvar för brott, så att ur den synpunkten samma skäl för dessa ärendens som för brottmålen handläggande av allmän domstol icke förefinnes. Slutligen kan det vara fördelaktigt, att dessa undersökningar äga rum på själva förlägningsplatsen, då ofta ett stort antal militärer därvid behöver höras.

Det synes därför lämpligt, att ifrågavarande ärenden till en början behandlas på vederbörande militära avdelning, och att sådan undersökning

verkställes av en *undersökningsnämnd*, bestående av vederbörande auditor såsom ordförande och två militära ledamöter av kaptens grad, vilka ledamöter jämte suppleanter för dem förordnas av vederbörande befälhavare för kalenderår. — — —

Vad beträffar skillnaden i *kostnader* för statsverket genom anlitan- de av allmänna domstolar i stället för krigsrätter för de militära målens avgörande, så torde denna skillnad icke bliva så stor, att den i och för sig kan åberopas såsom ett avgörande skäl åt ena eller andra hållet. Kostnaderna för rättsskipningen synas emellertid genom den ifrågasatta re- formen kunna i någon mån minskas, antagligen med cirka 20 000 kronor om året.

Vid överbägande av skälen för och emot särskilda krigsdomstolar har kommittén sålunda icke kunnat finna, att några bärande grunder av prin- cipiell natur föreligga för dessa domstolars bibehållande. Lika litet har kommittén funnit, att de lämplighetsskäl, som åberopats för krigsdomsto- larnas bibehållande, väga tyngre än de skäl, som tala för deras avskaffan- de. Icke heller torde det i praktiken möta några svårigheter av betyden- het att låta de allmänna domstolarna avlösa krigsrätterna.

Givetvis tala vissa skäl för att låta nu ifrågasatta ändring anstå tills- vidare i avvaktan på vår blivande rättegångsreform. Emellertid synes denna reforms genomförande komma att dröja avsevärt längre än man från början tänkt sig. Då kommittén sökt ansluta förslaget om de mili- tära brottmålen så nära som möjligt till nu rådande förhål- landen vid de allmänna domstolarna samt förslaget således icke kan an- ses i ringaste mån föregripa den blivande processreformen, torde denna icke böra utgöra ett verkligt hinder för att redan nu avskaffa krigsrät- terna i fredstid samt överflytta de militära brottmålen till de allmänna domstolarna. — — —

Vid betänkandet fanns fogat särskilt yttrande av kommitténs militäre ledamot, nuvarande generalmajoren J. G. Nauckhoff, som anförde:

Reservation.

Det av kommittén framlagda förslaget har jag icke kunnat biträda. Det innebär efter min övertygelse i jämförelse med den nuvarande domstols- organisationen ett försvagande av domstolarnas sakkunskap genom de mili- tära bisittarnas borttagande. Överflyttandet av rättsskipningen i militär- målen till de civila domstolarna medför därjämte, att såsom första instans i vissa fall anlitas domstolar med mindre kvalificerade bisittare än de nu- varande civila domarna i krigsrätterna. De allmänna domstolarna sakna vidare möjlighet att så fullgöra rättsskipningen i militärmålen, att den motsvarar erforderliga krav på snabbhet och anpassning till de tider, då av målen berörda personer, särskilt värnpliktiga, finnas tillgängliga inom de militära förläggningarna. Även i övrigt medför det föreslagna förfar- andet överbägande olägenheter beträffande såväl brottmålen som under- sökningsärendena, varjämte auditörernas ställning i den nya organisatio- nen föranleder en sänkning i deras standard, som ogynnsamt återverkar på regementschefernas ämbetsutövning och militärförvaltningen i det hela. Beträffande överdomstolarna skulle ett överflyttande av krigshovrättens funktioner på de allmänna hovrätterna medföra minskade garantier för rättslikhet inom den militära rättsskipningen. Slutligen föreligga i kom- mitténs kostnadsberäkningar vissa felkällor, varför kostnaderna för den nya organisationen i verkligheten måste beräknas väsentligt överstiga de nuvarande anslagen.

Beträffande *domstolsorganisationen* innebär förslaget främst att *de militära meddomarna* borttagas från domstolarna i samfliga instanser. Behovet av sakkunskap i de militära målen skall i stället tillgodoses i första hand genom utredning, som förebringas av parterna själva eller genom av dem inför rätten åberopade sakkunniga »på sätt i andra mål äger rum», och eventuellt i sista rummet därigenom, att domstolen själv inkallar sakkunniga för hörande i rättegången.

Vid utredningen av denna fråga har kommittén emellertid icke tagit erforderlig hänsyn till den skillnad, som både principiellt och praktiskt råder mellan sakkunniga såsom bevismedel och sakkunniga såsom meddomare. De förra kunna endast högst ofullkomligt ersätta de senare, därest de processuella förhållandena påkalla, att sakkunskapen är representerad inom domstolen själv. Rättsutvecklingen på detta område visar även, att alldeles oberoende av strävandet att avskaffa de äldre, på mer eller mindre utpräglade privilegiesynpunkter grundade specialdomstolarna, sakkunniga meddomare i växande omfattning upptagits i domstolsorganisationen. Någon skillnad mellan brottmål och civila mål, såsom kommittén synes förmena, kan alldeles icke upprätthållas i detta sammanhang. Exempelvis har den nuvarande bestämmelsen i patentförordningen om sakkunniga meddomare i mål om tvångslicens enligt patentlagstiftningskommitténs år 1919 avgivna förslag utvidgats att omfatta det stora flertalet patentmål och däribland särskilt mål rörande ansvar för intrång i patenträtt.

De särskilda förhållanden, vilka betinga sakkunniga meddomare, hava under senare tid vid flera tillfällen framhållits inom lagstiftningsarbetet. Å ena sidan kan domstolens processledande verksamhet kräva dylik medverkan. — Å andra sidan kan själva det materiella rättsförhållande, varom i processen är fråga, vara så beskaffat, att i ett eller annat avseende allmänna erfarenhetssatser av erforderlig bestämdhet icke låta sig uppställas till ledning för bedömandet. Av denna anledning har som bekant den nyare lagstiftningen i ökad omfattning överlämnat vissa moment i rättsförhållandet till domarens fria prövning att bedömas, efter vad i det särskilda fallet är skäligt. Där denna prövning, »som ankommer mer på ett erfarenhetsskön än på allmän subsumtionsförmåga» (sjölagskommittén 1887), hänförs till livsförhållanden av särskilt egenartad beskaffenhet, erfordras åter sakkunniga meddomare, vilka icke kunna ersättas av sakkunniga såsom bevismedel.

I de militära brottmålen och undersökningsärendena gör sig behovet av sakkunniga meddomare gällande från båda dessa huvudsynpunkter. I den mån de handlingar eller sakförhållanden, som målet angår, sakna motsvarighet inom civila förhållanden eller väsentligt påverkas av den militära organisationens egenart, är det en påtaglig fördel, att domstolens så betydelsefulla frågorätt och processledningen i övrigt utövas under samråd med militära meddomare. Erfarenheten från de *nuvarande* krigsdomstolarna kan, tvärt emot vad kommittén antagit, med stor bestämdhet vitsorda denna fördel. Särskilt må framhållas att ett tjänstefel, ett lydnadsbrott, ansvarighet för krigsmaktens egendom o. s. v. merendels berör icke allenast en isolerad person, utan flera eller färre över- och underordnades inbördes ställning, ett avsnitt ur den militära organisationen i det hela. Vikten av att utredningen här företages efter de riktlinjer, som betingas av organisationens eget väsen, borde vara oomtvistlig. Där målet angår högre befälhavares inbördes ansvarighet, blir tillgången till meddomare

med erfarenhet från motsvarande verksamhetsområde ofta en ofrånkomlig förutsättning för en betryggande utredning.

Framför allt kräves emellertid medverkan av militära meddomare vid slutligt bedömande av specifikt militära brott samt ersättningsskyldighet på grund av särskild ställning inom militärförvaltningen. Redan enligt brottsbeskrivningarna i strafflagen för krigsmakten är man i ett flertal fall med stor praktisk betydelse hänvisad att bygga på en skälighetsprövning, ett erfarenhetsskön, som icke låter sig inpressas i generella regler.

Vidare har ett sakkunnigt erfarenhetsskön en påtaglig uppgift att fylla inom själva straffmätningen, som ofta är hänvisad att röra sig inom latituder från obetydligt disciplinstraff upp till betydande frihetsstraff. I all synnerhet erfordras dylik sakkunskap när det gäller att väga över- och underordnades inbördes ansvarighet för ett begånget fel. — — Slutligen framträder behovet av sakkunniga meddomare icke minst i de talrika undersökningsärendena, där ersättningsskyldigheten beror av ett »vållande», vars innebörd icke utformats i lag och till väsentlig del icke låter sig inpressas i allmänna regler.

Kommitténs antagande, att behovet av sakkunnig utredning i vissa militära brottmål kan fullt tillgodoses på de av kommittén föreslagna vägarna, kan alltså endast upprätthållas beträffande allmänna erfarenhets-satser, vilka såsom premisser läggas till grund för domen, men gäller icke det erfarenhetsskön, som är de sakkunniga meddomarnas viktigaste uppgift. Till de allmänna erfarenhetssatserna begränsar sig även räckvidden av kommitténs argument, att »sakkunniga uttalanden, som kunna vara nödiga för målets avgörande, böra principiellt lämnas endast under själva förhandlingarna» och antecknas i protokollet m. m. Att erfarenhetssatserna böra göras till föremål för förhandling och anteckning i protokollet oavsett sättet för deras införande i processen har emellertid veterligen aldrig blivit bestritt och kommitténs argument saknar därför all betydelse vid bedömande av sakkunnigas eller meddomares inbördes företräden.

Emellertid är det tydligt att behovet av militära meddomare icke gör sig gällande med samma styrka i alla mål, vilka för närvarande handläggas av krigsdomstolarna. Är brottet av mera utpräglat allmän typ och belagt med straff, vilket omedelbart eller med allenast oviktiga modifierationer hämtas från allmänna strafflagen, äro dessa meddomare icke i samma mån erforderliga. Däremot framgår av det föregående, att kommitténs antagande, att tillgång till sakkunskap icke skulle erfordras i »det stora flertalet mål avseende militära förhållanden av mindre invecklad beskaffenhet», är ohållbart. Att målet är mindre invecklat eller att fråga är allenast om ett obetydligt straff eller ett mindre egendomsvärde, för-ringar alldeles icke behovet av militära meddomare. Domsluten i dylika mål äro inom de militära förläggningarna så uppmärksammade och deras återverkan på förhållandena därstädes så omedelbar, att det mer än eljest ligger vikt uppå att även de mindre förseelserna bedömas med en sakkunskap och takt, som riktigt uppfattar deras reella betydelse för den militära organisationen såsom ett helt. Även avgöranden av i och för sig obetydliga undersökningsmål kunna för denna organisation medföra vittgående konsekvenser på grund av det stora antalet likartade fall eller emedan utslagen återverka bestämmande för särskilda anordningar inom militärförvaltningen.

I sådana fall, där mindre militära förseelser kunna alternativt bestraffas av befälhavare i disciplinmål eller hänskjutas till domstol, tillkommer

det särskilda intresset att tillse, att ur båda förfarandena framgå med varandra överensstämmande avgöranden. Att målet hänskjutes till domstol, kan ju bero på så tillfälliga omständigheter som behovet av vittnesförhör eller annan utredning eller målsägandens yrkande. För närvarande garanteras den nödiga rättslikheten på denna punkt så väl av de militära meddomarna som av auditören såsom i realiteten meddomare i båda förfarandena. Det framstår såsom en uppenbar svaghet i kommitténs förslag, att det avskär båda de nu befintliga förbindelselinjerna i första instans mellan domstolsmålen och disciplinmålen.

Såsom kommitténs huvudinvändning mot de militära meddomarna kvarstår det antagandet, att de på grund av sin ställning såsom den tilltalades överordnade och oftast förmän moraliskt sett äro jäviga och alltså icke erbjuda erforderliga garantier för full objektivitet »med hänsyn till det motsatsförhållande, som faktiskt i allmänhet förefinnes mellan befallande och befallda». Gent emot kommitténs betraktelser i detta avseende bör måhända först erinras om, att sedan den 1 januari 1916 de civila domarna i krigsdomstolarnas samtliga instanser hava avgörandet i sin hand, därest militär och civil uppfattning komma i strid med varandra (endast i första instans gäller det oväsentliga undantaget, att de militära ledamöterna fälla utslaget, då de fria eller döma till lägre straff). De militära meddomarnas roll är en gång för alla *begränsad till ett framläggande av de militära synpunkterna till de civila domstolsledamöternas bedömande*. Dessa ledamöter äro vidare verkliga representanter för civil åskådning. De bibehålla sin huvudsakliga sysselsättning såsom civila jurister, vanligen i domare- eller advokatverksamhet, och erbjuda alltså långt mera betryggande garantier i detta avseende än de i utlandet vanligen förekommande militärjurister, vilka hava sin verksamhet begränsad uteslutande till den militära organisationen. Att såsom skett i vårt land upprepa den mot dessa militärjurister stundom riktade anmärkningen, att juristerna påverkas till benägenhet för ensidigt militär syn på tingen, innebär ett uppenbart förbiseende av den väsentliga skillnaden i våra krigsdomstolsjuristers ställning.

Men vidare — och detta är naturligen det väsentliga — torde farhågorna för bristande förmåga av objektivitet hos de militära meddomarna vara i hög grad överdrivna. — — — Uppgiften är blott att så ordna det personliga urvalet av krigsdomstolarnas bisittare, att dessa verkligen komma att representera ett upplyst, erfaret och moget militärt omdöme. Att de nuvarande meddomarna i högsta domstolen och krigshovrätten fylla måttet i detta avseende, torde icke kunna bestridas. Vid krigsrätterna hava däremot tjänstgöringsförhållandena och andra tillfälligheter stundom medfört ett mindre lyckligt urval av militära bisittare. Det av kommittén anförda exemplet, att under krigsåren mål och ärenden rörande fartygsmanövrering m. m. vid flottan i flera fall handlagts vid krigsrätt med bisittare från ett kavalleriregemente, belyser detta på ett sätt, som blott väcker förvåning över att rättelse härutinnan i administrativ väg ej vidtagits, oaktat upprepade framställningar därom gjorts. Vanligen kommenderas emellertid till krigsrätt någon av det egna vapenslagets äldsta tjänsteinnehavare i kaptens- och fanjunkaregraderna. Då dessa bisittare representera en nära livslång erfarenhet i tjänsten och avgiva sitt omdöme vid en tidpunkt, då den dömandes eget utträde ur aktiv tjänst icke är synnerligen avlägset, kan man med något sinne för realiteter svårligen fränkänna dem förmågan av ett objektivt och fördomsfritt bedömande. Lagstiftningen

bör emellertid sörja för, att mognad erfarenhet av denna typ undantagslöst tillföres krigsrätterna.

Kommitténs förslag innebär icke blott ett slopande av de militära meddomarna i krigsdomstolarna. Det medför även att såsom första domstol flerstädes anlitas civila domstolar med mindre kvalificerade bisittare än de nuvarande civila domarna i krigsrätterna.

Enligt förslaget skola de militära målen i vanliga fall handläggas av ett trettiotal rådhusrätter och ett fåtal häradsrätter. Undersöker man, vilka särskilda domstolar här avses, faller det genast i ögonen, att det svagaste elementet inom den nuvarande allmänna domstolsorganisationen eller de mindre rådhusrätterna i mycket avsevärd omfattning komma att uppbära den nya organisationen. Bland de rådhusrätter, som med nuvarande förläggningar ifrågakomma, inrymma ett antal av fjorton eller nära hälften av hela antalet, illitterata ledamotsbefattningar och vid sex av dessa domstolar finnes endast en enda lagkunnig domare att tillgå. Gent emot de nuvarande krigsrätternas två civila bisittare betyder detta ett påtagligt försvagande av domstolens standard. — — — Det kan till och med ifrågasättas, huruvida de minsta rådhusrätterna alltid äro i stånd att fylla de minimifordringar, som måste ställas beträffande utredning och avgörande, då t. ex. justitiekansler eller militieombudsman anhängiggöra åtal mot en regementschef för tjänstefel av någorlunda invecklad beskaffenhet.

För ett anlåtande av de mindre rådhusrätterna i föreslagen omfattning måste även den nuvarande tidpunkten anses synnerligen olämplig från mera allmän synpunkt. Ty huru än den allmänna domstolsorganisationen kan komma att gestaltas genom den blivande processreformen, är i alla händelser otvivelaktigt, att denna reform måste bygga på upphävande av judiciella skillnaden mellan land och stad och i samband därmed de mindre rådhusrätternas upphörande. Kommittén gör i detta sammanhang det svårbegripliga uttalandet, att »då kommittén sökt ansluta de militära brottmålen behandling så nära som möjligt till nu rådande förhållanden vid de allmänna domstolarna», kommitténs förslag icke »kan anses i ringaste mån föregripa den blivande processreformen». Så mycket är ju tydligt, att förslaget att nu omedelbart till de mindre rådhusrätterna lägga nya och i vissa fall icke så litet betungande arbetsuppgifter skulle i åtskilliga fall framtvinga och i andra fall stimulera till en ökning av dessa domstolars arbetskrafter. Men detta resultat låter sig icke förena med den av processreformen betingade utvecklingen i riktning mot dessa rådhusrätters upphävande och de övertaliga rådhusrättsjuristernas placering i de nya allmänna underdomstolarna.

Vid övervägande härefter av fördelar och olägenheter av det utav kommittén föreslagna *rättegångsförfarandet*, måste särskild hänsyn tagas till det behov av *snabbhet* i handläggning och avgörande, som gör sig gällande i de militära målen. Ty dels medför den tvungna och nära samvaron i och utom tjänsten inom de militära förläggningarna, att oavgjorda rättstvister verka på ett helt annat sätt störande än inom civila förhållanden. Dels måste framför allt de begränsade tjänstgöringsperioderna för ett stort antal värnpliktiga ställa särskilda anspråk på rättskipningen för att möjliggöra uppkommande rättstvisters avveckling före tjänstgöringstidens slut.

Vad särskilt handläggning av mål från *flottan*, speciellt kustflottan, beträffar, kan den av kommittén föreslagna anordningen att överflytta dessa

mål till civila domstolar icke på några villkor godkännas. I synnerhet på detta område framstår det alldeles tydligt för den, som har någon närmare kännedom om förhållandena vid flottan, att de *nuvarande krigsdomstolarna* böra bibehållas.

Det nuvarande förfarandet vid krigsrätterna torde beträffande snabbhet fylla högt ställda anspråk, och en jämförelse i detta avseende med de civila domstolarna utfaller oförtydligt till krigsrätternas förmån. — — —

Vid bedömande av de allmänna domstolarnas möjligheter att med erforderlig snabbhet tillgodose rättskipningen i militära mål är det icke tillräckligt att utgå från det antal mål, som betecknar krigsrätternas årliga totala arbetsböroda. Hänsyn måste dessutom tagas till att målen på grund av tjänstgöringsförhållandena fördela sig ytterst ojämnt under året, vartill kommer att ett betydande antal av dem hopas till slutet av de värnpliktigas tjänstgöringsperioder. Då i sistnämnda fall parter och vittnen m. fl. vid uttryckningen skingras till sina olika hemorter, är domstolen hänvisad att utnyttja de tillfällen till omedelbar avveckling, som före uttryckningstiden erbjuda sig under några timmar eller i bästa fall några dagar och sedan icke återkomma.

Den nuvarande krigsrättsorganisationen har i detta avseende visat sig äga en funktionsförmåga och möjlighet till anpassning, som icke kan förutsättas hos de allmänna domstolarna. Tack vare befintliga vice befattningshavare kunna krigsrätterna vid behov utan tidsutdräkt dubbleras och äro därigenom i stånd att avarbeta högst betydande tillfälliga anhopningar av mål och ärenden utan att detta behöver föranleda till dröjsmål med målens avgörande. Från de krigstjänstgöringsperioder, som förekommit under de sistförflutna åren, kan åberopas en bestämd erfarenhet, att den nuvarande krigsrättsorganisationen mäktat behärska en dylik fluktuerande arbetsböroda mångdubbelt överstigande vad som ursprungligen beräknats. Under normala förhållanden är det också regel, att krigsrätterna vid slutet av en tjänstgöringsperiod avarbeta mål och ärenden så, att domstolens bord praktiskt sett är rent, när uttryckningsdagen är över. Betydelsen av ett sådan avarbetande kan knappast överskattas, då man betänker, vilken tidsspilla och kostnader orsakas de värnpliktiga genom inställelser vid regementets domstol efter uttryckningsdagen och i vilken ringa utsträckning ersättning för inställelserna kan beredas dem.

De allmänna domstolarna sakna möjligheter att på tillnärmelsevis motsvarande sätt inrätta sig efter de militära målens periodicitet. De hindras däri redan av sin övriga regelbundna arbetsböroda, och vid dem saknas ständigt tillgängliga vikarier, motsvarande krigsrätternas vice befattningshavare. — — —

Det förekommer emellertid även utanför uttryckningstiderna speciella mål, vilkas avgörande icke kan utan betydande olägenheter uppskjutas ens någon kortare tid. Ett vanligt exempel föreligger, då en värnpliktig, som uteblivit från tjänstgöring, frivilligt tillstädeskommer eller genom hämtningsförfarande inställes vid ett truppförband och inställelsen sker, sedan en viss större del av tjänstgöringsperioden förflutit eller efter dess slut. Enligt gällande föreskrifter kan inställelsen här endast leda till att den försumlige bestraffas och därefter hemförlovas med skyldighet att inställa sig vid början av en följande tjänstgöringsperiod. Under tiden från inställelsen till bestraffningens början vistas den värnpliktige på regementet, ofta på fri fot, men utan att delta i tjänstgöring och utan att uppehållstiden kan tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid. Var-

je dag, som förflyter till domstolens avgörande, är för honom en utan mening förspild arbetsdag. De nuvarande krigsrätterna kunna och pläga i sådant fall omedelbart anordna särskilt sammanträde. Vid rådhusrätterna lärers åtskilliga dagars dröjsmål icke kunna undvikas och den beträffande häradsrätterna föreslagna bestämmelsen, att särskilt sammanträde skall utsättas »senast inom en månad efter det framställning blivit gjord» är i dylika fall uppenbart otillfredsställande. En häktningsåtgärd med åttföljande garantier för handläggning inom rimlig tid kan här framstå såsom en välgärning för den tilltalade.

Slutligen äger lokalfrågan en avgörande betydelse för militärmålens snabba avgörande. Den omständigheten, att krigsrätterna för närvarande hållas inom vederbörliga (militära) etablissement, kan — vilket av erfarenheten från så gott som varje sammanträde vitsordas — bereda möjligheter att under pågående förhandlingar kalla personer för att höras eller införskaffa annan utredning, varigenom uppskov undvikas i ett betydande antal mål. Vad kommittén själv anför i fråga om undersökningsärendena, nämligen att »det kan vara fördelaktigt, att dessa undersökningar äga rum på själva förlägningsplatsen, då ofta ett stort antal militärer därvid behöva höras», äger i lika mån giltighet beträffande brottmålen. Över huvud torde man kunna påstå, att många av de nuvarande krigsrätterna, tack vare sammanträdena inom regementets kasern, lyckats vida mer än de allmänna domstolarna redan nu genomföra ett förklarande, som koncentreras till ett enda rättegångstillfälle och faktiskt uppfyller omedelbarhetsprincipens viktiga krav. Gent emot dessa fördelar kan naturligen icke på allvar åberopas kommitténs betraktelse om de allmänna domstolarnas »tillgång på prejudikatsamlingar och juridisk litteratur samt domstolsarkiv». Men det kan erinras om, att dessa hjälpmedel, vilka hava sin egentliga betydelse vid det förberedande arbetet med målen och icke under domstolsammanträdena för närvarande saknas såväl i fängelsernas vanliga rannsakningslokaler som på ett flertal tingsställen. — — —

Reservanten uttalade även betänkligheter mot den föreslagna undersökningsnämnden. Han fortsätter beträffande överdomstolarnas organisation:

Av stor vikt för denna frågas rätta lösning är att en gemensam andra instans bibehålles för militära mål, vare sig dessa mål handläggas av Svea hovrätt eller såsom nu av krigshovrätten som en vid nämnda hovrätt bildad särskild avdelning.

Nödvändigheten av en enda domstol i andra instans för avgörandet av militära mål föreligger därjämte särskilt beträffande militära disciplinmål samt andra dylika mål, i vilka överdomstolen är sista instans. Betydelsen för den militära disciplinen av ett likformigt avgörande av dessa mål är uppenbar.

Att militära meddomare böra bibehållas såväl i andra instans som i högsta domstolen vid handläggningen av militära mål har redan i det föregående framhållits.

Beträffande *kostnaderna för den nya organisationen* uttalar kommittén, att skillnaden i förhållande till de nuvarande årsanslagen icke blir så stor, »att den i och för sig kan åberopas såsom ett avgörande skäl åt ena eller andra hållet». Kommittén förmenar dock, att kostnaderna för den

föreslagna organisationen snarast komme att något understiga nuvarande anslag.

I själva verket har kommittén kunnat framvisa detta resultat endast genom en i ögonen fallande *felkalkyl* av en utav den nya organisationens viktigaste utgiftsposter, nämligen ersättningen till städerna för deras övertagande av rättskipningen i militärmålen. Jag säger felkalkyl, då jag nämligen förutsätter, att denna ersättning skall bestämmas att motsvara städernas verkliga kostnader eller rådhusrättsledamöternas arbete för den nya uppgiften.

Kommittén grundar sina beräkningar i detta avseende på ett fullkomligt godtyckligt valt ersättningsbelopp av 30 kronor för varje mål. Därest hänsyn tages till penningvärdets fall, motsvarar detta icke på långt när det belopp, som 1841 bestämdes såsom ersättning för de vida enklare tullmålen. Men under det att dessa på grund av ringa frekvens spela en alldeles försvinnande roll i rådhusrätternas arbetsbörda, leder den föreslagna ersättningen i militärmålen till det resultatet, att högst betydande kostnader i verkligheten komma att bäras av städerna själva och därför icke komma till synes i kommitténs beräkningar.

För *Stockholm* utgör det årliga antalet militärmål, med vilket kommittén räknar, 357. Enligt rättsstatistiken motsvarar detta ungefärliga arbetsbördan i kriminella mål å envar av rådhusrättens 4:e—7:e avdelningar (medeltalet mål utgjorde för år 1916 358). Då vid dessa avdelningar arbetet med brottmålen motsvarar nära halva totala arbetsbördan och i varje fall överstiger en tredjedel därav, kan man med säkerhet beräkna, att verkliga kostnaden för militärmålens handläggning vid rådhusrätten kommer att motsvara minst en tredjedel av kostnaden för en ny avdelning och alltså uppgå till i runt tal 35,000 kronor. Med denna summa må jämföras den av kommittén för Stockholm föreslagna ersättningen av 10,710 kronor samt det för hela riket beräknade ersättningsbeloppet 55,830 kronor! — — —

På grund av nu anförda skäl får jag för min del i underdånighet hemställa att det av kommittén framlagda förslaget icke måtte föranleda till någon lagstiftningsåtgärd, samt att de nuvarande krigsdomstolarna, vilka efter sin år 1914 beslutade omorganisation trätt i funktion först år 1916 och vilka utan gensägelse då framstodo och fortfarande framstå såsom de modernast organiserade i hela den civiliserade världen, och vilka under den tid de varit i verksamhet väl fyllt sin uppgift, måtte bibehållas.

*Utlåtanden
över betän-
kandet.*

Ifrågavarande betänkande har enligt vad utskottet inhämtat, remitterats för yttrande till, bland annat, samtliga rikets hovrätter, krigshovrätten, arméförvaltningen, chefen för generalstaben, cheferna för förutvarande sex arméfördelningar, kommandanten i Boden, marinförvaltningen, chefen för marininstaben, högste befälhavaren över kustflottan och chefen för kustartilleriet. Samtliga myndigheter ha avstyrkt kommitténs förslag. Här må intagas Svea hovrätts den 15 oktober 1925 avgivna utlåtande:

Icke fullt tio år hava förflutit sedan krigsdomstolarna i sin nuvarande form trädde i verksamhet. Den organisation, som därmed kom till stånd, var frukten av en långvarig och omsorgsfull utredning, och den innebar i förhållande till tidigare organisation av de militära domstolarna ett väsentligt framsteg. Medan i de domstolar, som förut haft att utöva den mi-

litära rättsskipningen i första och andra instans, det militära elementet ägde en stark numerisk övervikt, som mera sällan torde hava uppvägs av kvalitativ överlägsenhet hos den dåvarande ende lagarne ledamoten, är i den nuvarande organisationen sörjt för att de civila, lagfarna domstolsledamöterna, där de äro ense, i allmänhet skola hava ett avgörande inflytande på målens utgång; och genom förbättrade avlöningsförhållanden samt andra anordningar har man sökt att även ur kvalitativ synpunkt stärka det civila elementet, vilket för övrigt, så långt som möjligt, hämtats ur de allmänna domstolarnas personal. Det vill ock synas som om den militära rättsskipningen numera ej skulle lämna rum för några grundade anmärkningar för missriktad kåranda eller annan ensidighet utan tvärtom i det hela lämna tillfredsställande resultat. Utan att i fråga härom kunna åberopa omedelbar erifarenhet anser hovrätten sig ej kunna undgå att fästa avseende vid trovärdiga och sakkunniga iakttagares för hovrätten tillgängliga omdömen, bland vilka särskilt må åberopas det vitsord, som år 1924 lämnades i riksdagens militieombudsmans då avgivna ämbetsberättelse.

Under sådana förhållanden bör enligt hovrättens mening ett förslag, som såvitt rör fredstid, avser fullständigt avskaffande av krigsdomstolarna och den militära rättsskipningens överflyttande å de allmänna domstolarna, icke tillstyrkas, med mindre starka sakliga skäl finnas tala för en sådan åtgärd. När det gäller genomgripande förändringar på domstolsorganisationens och rättsprocedurens område är försiktighet alltid av nöden. Verkningarna av dylika förändringar låta sig ej lätt överblicka på förhand. Vad som från abstrakta principsynpunkter kan förefalla tilltalande visar sig ofta omsatt i verkligheten mindre lyckat.

Vid närmare undersökning av de skäl, som åberopats till stöd för förslaget om de nuvarande krigsdomstolarnas avskaffande, kan man enligt hovrättens uppfattning näppeligen anse dessa skäl avgörande, varemot starka skäl synas kunna anföras emot en dylik åtgärd.

Ett skäl för den ifrågasatta reformen, som med styrka framförts från flera håll och som även framskymtar i kommitténs betänkande, går därpå ut, att i vida kretsar av landets befolkning skulle råda en så ofördelaktig mening om de nuvarande krigsdomstolarna, att den för samhället oundgängliga tilliten till rättsväsendet därav lede förfång. Hovrätten måste emellertid för sin del betvivla, att en mera allmän misstro mot de nuvarande krigsdomstolarna är för handen hos andra än dem, som mot militärväsendet i det hela hysa en allmän misstro, vilken ej lär hävas genom krigsdomstolarnas avskaffande. Den strömning, som nyligen i vissa europeiska länder föranlett militärdomstolarnas slopande och som bottnat i en förklarlig motvilja mot domstolar med ensidigt militär sammansättning, har utan tvivel haft sin återverkan även i vårt land, men huruvida numera en strömning av denna art hos oss äger någon synnerlig styrka utanför de obetingade militärfiendernas krets, synes kunna dragas i tvivelsmål.

Besläktad med det argument för krigsdomstolarnas avskaffande, som hämtas ur en påstådd ofördelaktig folkmening om krigsdomstolarna, är den ur en mera abstrakt och principiell synpunkt framsprungna obegenheten för specialdomstolar överhuvud. Uppfattningen om specialdomstolarnas principiella olämplighet har i vårt land såväl som annorstädes haft framstående målsmän, som utövat stort inflytande på lagstiftningen. Framför allt har en sådan uppfattning hävdats av de utmärkta

män, som under förra hälften av förra århundradet verkade i lagkommittén och äldre lagberedningen. Deras strävanden, vilka inneburo en hälsosam reaktion mot den ännu under nämnda århundrade starkt florerande specialjurisdiktionen på allehanda områden, hava emellertid längre fram i sin ordning efterträtts av en motsatt reaktion, som enligt hovrättens mening icke kan betraktas såsom oberättigad.

Visserligen torde man numera knappast påträffa förespråkare för ett utgrenat system av specialdomstolar, som sakna närmare samband med det allmänna rättegångsväsendet. En specialisering, som kan medföra risk för rättsplittring, är också utan tvivel betänklig. Men, under förutsättning att åtminstone i överinstanserna sambandet med den allmänna domstolsorganisationen vidmakthålles, föreligger enligt numera gängse uppfattning ej någon avgörande principiell betänklighet mot inrättande av specialdomstolar eller vidtagande av därmed jämförliga anordningar.

I åtskilliga fall har man i själva verket under senare tid funnit sig böra genomföra anordningar av sådan art.

De nyligen inrättade vattendomstolarna erbjuda exempel på verkliga specialdomstolar; och i viss mån jämförliga med specialdomstolar äro de med sakkunniga bisittare förstärkta underdomstolar, som enligt åtskilliga nyare lagar taga befattning med vissa grupper av mål. Sålunda har i 1891 års sjölag stadgats, att rådstuvurätter vid handläggning av dispachemål skola vara förstärkta med handels- och sjöfartskunniga ledamöter. Enligt bestämmelser, som år 1902 införts i patentförordningen, skall den rådstuvurätt, som har att handlägga patenttvister om s. k. licens, därvid utökas med industrikunniga ledamöter. I liknande syfte har man år 1906 i avseende å handelsmåls behandling vid vissa rådstuvurätter infört lagbestämmelser, som göra det möjligt för part att få domstolen förstärkt med handelskunniga ledamöter. Fråga är som bekant å bane att göra bestämmelser om sådan förstärkning obligatoriska, liksom ock ett förslag föreligger att för flertalet patenttvister påbjuda rådstuvurätts sammansättande av lagfarna och av industrikunniga ledamöter.

För den, som konsekvent söker hävda specialdomstolars oförenlighet med principen om allas likhet inför lagen, måste anordningar av den art, som här antytts, framstå såsom betänkliga, så länge andra slags mål, för vilkas avgörande yrkesmässig sakkunskap skulle vara av betydelse, handläggas av domstolar, i vilka någon sådan sakkunskap ej är inrymd. Att till exempel påbjuda handelsmåls handläggande av domstolar, i vilka köpmän äro bisittare, skulle ur anförda synpunkt vara förkastligt såsom innebärande en klasslagskipning för en viss grupp av medborgare, nämligen köpmännen, i varje fall så länge icke motsvarande anordning genomförts beträffande andra yrkesgrupper, såsom idkare av bergsbruk eller av sjöfart eller av lärda och konstnärliga yrken.

En dylik uppfattning kan hovrätten ej dela. Är man väl överens om att det för handläggning och avgörande av någon viss grupp av mål är en fördel, att en speciell sakkunskap blir representerad i domstolen och att för detta slags mål en dylik anordning låter sig praktiskt genomföras, vore det enligt hovrättens mening obefogat att av hänsyn till en abstrakt likställighetsprincip avstå från en dylik organisation allenast därför, att en motsvarande anordning icke behöfdes eller icke lämpligen kunde genomföras på andra områden. Kommittén har för sin del avböjt att i den-

na fråga yttra sig, så vitt rörer tvistemål, men i avseende å brottmål funnit det stridande mot principen om likhet inför lagen, att specialdomstolar inrättades för den grupp av medborgare, som bildas av militären. Det är emellertid svårt att inse, varför här vid lag skulle göras skillnad mellan tvistemål och brottmål. Gäller i fråga om de förra, att specialdomstol eller liknande anordning är på sin plats, om den befinnes ägnad att beträffande en särskild grupp av mål lämna bästa garanti för god rättsskipning, kan, ur synpunkten av medborgarnas likhet inför lagen, hinder ej möta för att på det straffprocessuella området intaga en liknande ståndpunkt.

Vad som måste avrådas är, såsom redan antytts, inrättande av sådana specialdomstolar, som stå helt på sidan om den allmänna lagskipningen och därigenom äro i tillfälle att inom sitt område utbilda en rättstillämpning, som i fråga om rättens allmänna principer skiljer sig från de allmänna domstolarnas praxis. Detta kan emellertid icke sägas vara fallet med de nuvarande krigsdomstolarna. Det samband, som råder mellan dessa och de allmänna domstolarna, torde innebära tillräcklig garanti för upprätthållande av rättsheten och mot onödig stränghet i den militära rättsskipningen. Krigsrätternas ordförande äro till största delen tagna från de ordinarie domstolarnas personal. I krigshovrätten skola enligt lagen två ordinarie hovrättsledamöter jämte en fast anställd civil specialdomare hava plats och i högsta domstolen tillkommer det övervägande inflytandet domstolens ordinarie ledamöter.

Den speciella sakkunskap, som tillföres krigsdomstolarna genom de militära bisittarnas deltagande i målens behandling och avgörande, finner kommittén vara obehörlig i flertalet fall och i de mindre vanliga fall, där den må vara av betydelse, kunna tillföras de allmänna domstolarna genom den på parterna själva ankommande utredningen eller, någon enstaka gång, genom särskilda av den allmänna domstolen anlidade sakkunniga, ett förfarande som kommittén särskilt omnämnt såsom tänkbart, när fråga uppstår om en åtalad handlings inverkan på disciplinen.

I dessa hänseenden kan hovrätten ej biträda kommitténs uppfattning. Hovrätten håller före, att speciell kunskap och erfarenhet om militära förhållanden är önskvärd i ett stort antal av de militära brottmålen och att detta slags sakkunskap ej lätt kan kompletteras genom utredningar från parternas sida eller genom domstolens åtgärd att inkalla sakkunniga. Att, såsom kommittén anmärkt, förhållandet kan vara detsamma i fråga om andra arter av mål skall ingalunda förnekas. Det är tydligen i känslan härav, som, på sätt här förut är omnämnt, statsmakterna beslutat sig för att i avseende å vissa slags mål anordna en särskild sammansättning av de allmänna domstolarna och hava under övervägande en dylik anordnings tillämpande även i en del andra fall. Ett mera allmänt genomförande av sådana anordningar är emellertid av praktiska skäl uteslutet. Men oberättigat vore att därav draga den slutsatsen, att anordningen vore i och för sig misslyckad och borde avskaffas, där den redan är för handen samt visat sig kunna nöjaktigt fungera. Att domstolen inom sig själv besitter erforderlig sakkunskap och livserfarenhet innebär under alla förhållanden en bättre garanti för goda och riktiga domslut än öppnande av utvägar för domstolen att, när den prövar nödigt, anlita utomstående sakkunskap. Redan avgörandet, huruvida dylik sakkunskap bör i ett förekommande fall tagas i anspråk, förutsätter en insikt om den egna kunskapens bristfällighet, som ingalunda

alltid kan påräknas, och även, där denna insikt är för handen, måste praktiska skäl förbjuda ett alltför tätt inkallande av experter. När kommittén gentemot varje anordning med sakkunnige bisittare vill göra gällande, att sakkunskap ej bör vid domstolarna få göra sig gällande i annan form än att de sakkunniges upplysningar och omdömen före målets avgörande antecknas i protokollet och meddelas parterna, så kan ett sådant påstående ej förbehållslöst erkännas. Dess konsekvens skulle vara att även yrkesdomaren vore förhindrad att, utan en omständlig och mången gång meningslös procedur, bygga sina avgöranden på insikter och livserfarenhet, som han utanför den abstrakta rättens område kan hava förvärvat, eller att tillgodogöra sig den sak- och personkänedom, som i vanliga tvistemål eller brottmål representeras av häradsnämnd eller andra lekmannaelement.

Ett argument, som av kommittén gjorts gällande mot den militära rättskipningen, ligger däri, att förhandlingarna i första instans, ehuru i princip offentliga, icke skulle i lika hög grad som de i allmänna domstolars sessionslokaler förda brottmålsprocesserna ådraga sig uppmärksamhet från allmänhetens sida. Icke heller detta argument kan hovrätten tillägga någon större vikt. Offentlighet vid underdomstolarna utgör ett värdefullt, ja oumbärligt element i vår rättsskipning, så till vida som därigenom skapas en kontroll, som i sin mån medverkar till allmänhetens förtroende för domstolarna. Men om i följd av krigsrättsförhandlingarnas förläggande till militära lokaler dessa förhandlingar ej skulle komma att följas av en större, sensationslysten allmänhet eller en för andra rättsärenden sammankommen tingsmenighet, kan hovrätten ej häri se någon olägenhet, då tillträde i varje fall står öppet såväl för det offentliga ordets representanter som för andra, vilka av ett mera allvarligt intresse manas att följa förhandlingarna.

De domstolar, som enligt kommitténs förslag skulle i första instans taga befattning med militärmålen, äro i stort sett de allmänna underrätterna i eller invid truppförbandens förläggningsorter. I vissa fall utgöras dessa av rådstuvurätter i mindre städer, där enligt sakens natur rättegångsmålen äro ytterst fåtaliga och icke förmå bereda domstolsledamöterna någon större erfarenhet i domarevärv. Huruvida sådana domstolar, vilkas organisation kan utan överdrift betecknas såsom mindre stark, skola vara ägnade att väl fylla den uppgift, som tillämnas dem, måste dragas i tvivelsmål. I varje händelse kan det betvivlas att, i stort sett, dylika stadsdomstolars personal skall kunna i fråga om erfarenhet och auktoritet mäta sig med de nuvarande krigsrätternas personbesättning.

För vissa truppförband kommer häradsrätt att bliva den ordinarie underdomstolen. — — — Att häradsrätter med sina sällan återkommande ordinarie sammanträden mindre väl lämpa sig för behandling av mål, vilka, såsom militärmålen, tydligen fordra särskild skyndsamhet, torde ligga i öppen dag. — — —

En olägenhet, som militärmålen övertagande kommer att medföra för såväl nyssnämnda domstol som övriga häradsrätter, vilka härvidlag ifrågakomma, ligger i häradsnämndens betungande med inställelse vid ett stort antal rättegångstillfällen, ett förhållande som torde medföra svårighet för tillfredsställande rekrytering av nämnden. — — —

I detta sammanhang må erinras om den svårighet, som militärmålen överflyttande till allmänna underrätter medför därutinnan, att dylik dom-

stol under vissa förhållanden måste hålla sammanträden utanför sin lokala domvärjo. — — — I själva verket torde väl ock stundom — särskilt under långvariga övningar, såsom kustflottans årliga expeditioner, ävensom vid en mera varaktig mobilisering — domstolens förflyttning till plats utanför dess geograliska område komma att beinnas oundviklig. En dylik transport skulle emellertid ej allenast medföra en märklig anomaly ur den allmänna rättegångsordningens synpunkt utan även kunna vara ägnad att betänkligt förrycka vederbörande domstols övriga arbete. I detta hänseende likasom i åtskilliga andra synas krigsrätterna framför de allmänna underrätterna äga det avgjorda företrädet att kunna med större smidighet avpassa sin verksamhet efter vad de militära förhållandena rätteligen kräva. Vad därom anförts av reservanten inom kommittén synes vara fullt befogat.

Vad beträffar spörsmålet, huruvida militärmålens förläggande till de allmänna domstolarna kommer att leda till ökad skyndsamhet eller till motsatsen — ett av de spörsmål, som inom kommittén föranlett meningskiljaktighet — synes det hovrätten uppenbart, att ifrågavarande mål komma att i första instansen kräva längre tid än för närvarande. Vad kommittén anför i motsatt riktning verkar ej övertygande. Om, såsom hovrätten antager, kravet på militärmålens skyndsamma handläggning i första instans är oeftergivligt, föreligger här en svag punkt i den ifrågasatta nya ordningen. Även i detta hänseende ansluter sig hovrätten till vad som anförts av reservanten inom kommittén.

Att denna ur militär synpunkt även i övrigt måste föranleda rent praktiska svårigheter ligger i öppen dag. Ett inställande inför allmän domstol av tilltalade, vittnen och målsägande, som äro upptagna av militär tjänstgöring, måste mången gång medföra långt större rubbningar i det militära arbetet än för närvarande av liknande anledningar behöver ifrågakomma.

Beträffande skillnaden mellan kostnaderna för nuvarande militära rättegångsförfarande och de utgiiter för staten, som skulle ifrågakomma i händelse av militärmålens överflyttande till de allmänna domstolarna, har kommittén framlagt beräkningar, som utvisa, att nuvarande kostnader skulle i någon mån kunna minskas genom den ifrågasatta reformen. Dessa beräkningar synas emellertid vara byggda på osäkra grunder. Framför allt måste hovrätten betvivla, att den ersättning, som i anledning av ökat arbete för ledamöterna i vissa rädstuvurätter skall utgå till vederbörande städer, skäligen kan begränsas till det av kommittén beräknade beloppet, mellan 56,000 och 57,000 kronor. — — —

Vad beträffar militärmålens behandling i andra instans innebär förslaget, att från underrätt, som avdömt sådant mål, skall klagas i den hovrätt, där talan mot underrättens beslut i allmänhet fullföljes. Krigshovrätten skall alltså avskaffas. I de allmänna hovrätterna skola militärmålen likasom andra brottmål föredragas av fiskaler. Advokatfiskalerna skola fullgöra de göromål, som nu ankomma på överkrigsfiskalen.

Att militärmålen sålunda fördelas mellan de tre hovrätterna, anser denna hovrätt obetingat skadligt. Särskilt i betraktande av att vissa av de mål, om vilka här är fråga, icke få fullföljas i tredje instans, är det av vikt, att rättsskipningen i andra instansen blir fullt enhetlig. Skall krigshovrätten avskaffas, torde därför Svea hovrätt böra bliva andra instans för samtliga militärmål, vilka då, på sätt gäller för en del andra mål, böra handläggas på en viss av hovrättens divisioner. — — —

Kommitténs kostnadsberäkningar beröra icke rättsskipningen i andra instans. Hovrätten anser sig emellertid böra framhålla, att någon besparing under inga förhållanden torde vara att motse i följd av militärmålen överflyttande från krigshovrätten till Svea hovrätt. Den arbetskraft, som tages i anspråk genom fyra eller fem hovrättsledamöters sysslande med militärmålen, måste ställa sig dyrare än nuvarande anordning, som innebär, att tre civila tjänstemän i hovrättsråds lönegrad och två med obetydliga arvoden honorerade militärer hava säte i överdomstolen.

Vad hovrätten i det föregående anfört kan sammanfattas sålunda, att hovrätten finner krigsdomstolarnas avskaffande icke vara av omständigheterna påkallat, att en sådan rubbning i nuvarande domstolsorganisation medför avsevärda olägenheter samt att hovrätten alltså avstyrker kommitténs förslag.

Av krigshovrättens den 24 september 1924 avgivna yttrande må här intagas följande:

Krigshovrätten vill meddela, att bland de tusentals klagande, som krigshovrätten haft att behandla, ingen anmärkning, såvitt krigshovrätten kan erinra sig, förekommit mot krigsrätterna med anledning av de militära bisittarna, vilka nog som regel utses med god urskiljning.

Vid behandlingen av frågorna om den ifrågasatta rättegångsreformens inflytande å disciplinen inom försvarsmakten och skyndsamtens vid målens handläggning har kommittén först upptagit till bemötande påståendet att disciplinen genom reformens genomförande komme att försvagas, enär de civila domarna ej skulle kunna tillfredsställande sätta sig in i den militära uppfattningen om betydelsen av att disciplinen strängt upprätthålles. Kommittén anser för sin del, att, i den mån för disciplinens hävdande rättsskipningens biträde är av nöden, detta stöd lika väl kan lämnas av allmänna domstolar som av krigsdomstolar, då utredning rörande en begägen handlings inverkan på disciplinen, där så erfordras, kan framläggas inför domstolen genom avhörande av sakkunniga militärer.

Genom ett sådant förfarande torde emellertid disciplinens krav icke komma att bli tillfyllest tillgodosedda. Det kan nämligen icke förutsettas, att de civila domarna alltid kunna inse, när erforderlig komplettering av sakkunskapen behöver ske. Dessutom är för disciplinens rätta uppehållande nödigt, att straff följer så snart som möjligt på en förbrytelses begående. Vid de nuvarande krigsdomstolarna avgöras målen inom betydligt kortare tid än vid de allmänna domstolarna och med en anpassningsförmåga efter de militära förhållandena (tjänstgöringsförhållanden, övningar etc.), som icke kan förväntas hos de allmänna domstolarna. Skillnaden mellan dessa domstolar i avseende å rättegångsförfarandets snabbhet är, såsom belyses av i reservationen framlagd statistisk utredning, högst betydande. Ytterst ringa roll för målens snabba avgörande spelar krigsdomarens bostad, vilken kommittén ansett i vissa fall fördröja handläggningen. Den krigsdomare, som, enligt av kommittén uppgjord förteckning, är bosatt på längsta avståndet från tjänstgöringsorten, är krigsdomaren vid Bodens trupper, vilken angives bo i Gällivare. Denna krigsdomares bostad är emellertid numera Luleå, från vilken stad färden till Boden icke tager mer än cirka 1½ timme i anspråk. Därefter kommer kommitténs ordförande, vilken är bosatt i Hälsingborg och har

3 timmars färd till Halmstad för tjänstgöring i krigsrätten vid Hallands regemente. Vid hinder för tjänstgöring har, såsom de lärom till krigshovrätten inkomna författningssenliga anmälningarna utvisa, kommitténs ordlörande i stor utsträckning åt i Halmstad boende vice krigsdomare överlämnat att föra ordet i nämnda krigsrätt. Övriga av kommittén anförda avstånd mellan boningsort och tjänstgöringsort äro av mindre betydelse; och det må i detta sammanhang framhållas, huru väl rustade krigsdomstolarna i jämförelse med de allmänna domstolarna äro beträffande möjligheten att förlägga sammanträdena å passande tid tack vare belintligheten av tjänstgöringsskyldiga vice befattningshavare. I reservationen framhålls med rätta, vilken betydelse i förevarande hänseende lokalfrågan äger. Ständigt och jämt uppstår vid krigsrätt behov av att under målets gång höra personer, tillhörande truppförbandet men förut ej inkallade till rätten. Då krigsrätten i regel hålles å truppförbandets förlägningsplats, kunna dessa personer dit införskaffas i mån av behov och utan tidsutdräkt. Detta låter sig ej göra vid allmän domstol, och utredningen därstädes måste därigenom försinkas till stort men ej minst för den tilltalade.

För denne är frågan om offentligheten i handläggningen, vilken fråga av kommittén allenast helt kort beröres, av synnerlig betydelse. Kommittén anför, hurusom, vad vår militära process angår, densamma i princip är lika offentlig som processen vid de allmänna domstolarna, ehuru väl på grund av de faktiska förhållandena rättegången på ett kasernetablisement icke tilldrager sig den uppmärksamhet från allmänhetens sida som brottmålsprocesserna i de allmänna domstolarnas sessionssalar. Någon anledning synes kommittén icke föreligga att beträffande brott, som skola handläggas vid domstol, ställa militärerna i en annan ställning än övriga medborgare.

De militära förseelserna, även de, som handläggas vid domstol, äro i regel icke av den natur, att de i den allmänna uppfattningen verka i egentlig mening nedsättande för den tilltalades medborgerliga anseende. Det bör därför anses såsom en icke oberättigad förmån i synnerhet för de värnpliktige, som icke frivilligt valt militäryrket och som av en eller annan anledning kommit i kollision med reglerna för militär tukt och ordning, att få sina förseelser bedömda inför krigsdomstol, där offentligheten faktiskt, såsom kommittén påpekar, och enligt krigshovrättens mening till gagn för de tilltalade är mindre än vid de allmänna domstolarna, dit de tilltalade ofta skulle föras under bevakning och därvid onödigt utsättas för offentligheten och där de skulle komma att skylta bland vanliga förbrytare. En dylik behandling skulle förvisso ofta leda till onödigt lidande för de tilltalade.

Genom kommitténs förslag, om det genomföres, kommer sålunda otvivelaktigt målens handläggning att högst avsevärt fördröjas och de tilltalade bliva i vida större utsträckning än nu sker samt nödigt och lämpligt är utsatta för offentligheten. Förslaget innebär alltså en nivellevring i en för de tilltalade ogynnsam riktning och raka motsatsen till en humanisering.

En omständighet slutligen, som kommittén synes hava förbisett, är den stora tidsspillan, som det föreslagna rättegångsförfarandet skulle komma att medföra för den militära utbildningen. Från densamma kommer vid handläggning av militärmål inför allmän domstol nämligen ofta

att för ej obetydlig tid dragas ett rätt stort antal personer, vilket kommer att medföra betydande olägenheter för tjänstgöring, förplägnad med mera.

Motion 1922. Redan samma år som 1920 års kommitté avgav sitt betänkande angående krigsdomstolarnas avskaffande, eller 1922, hade inom riksdagen av herr Vennerström väckts motion, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån den för krigsmakten gällande strafflagen kunde upphöra att gälla, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Första lagutskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 8):

Första
lagutskotte t.

I likhet med första lagutskottet vid 1920 års riksdag finner utskottet det uppenbart, att så länge det i vårt land finnes en krigsmakt, det även måste finnas en lagstiftning, som reglerar de förhållanden, vilka speciellt hänföra sig till den militära tjänsten. Utskottet kan därför icke tillstyrka bifall till motionen, såvitt densamma avser upphävandet av all krigslagstiftning. Därest krigsmakten skall kunna fylla sitt ändamål att värna landets frihet och självständighet, måste inom densamma skapas och vidmakthållas en disciplin, som består provet även under allvarliga tider. Ordning och manstukt kunna emellertid icke uppehållas, utan att bestämmelser givas angående bestraffning av de brott, som hava avseende å rent militära förhållanden. Föremål för olika uppfattning kan givetvis vara, huruvida berörda bestämmelser böra sammanföras inom ramen av en speciallagstiftning eller inarbetas i den allmänna strafflagen. Utskottet får emellertid, i likhet med 1920 års utskott, i detta avseende framhålla, att ett dylikt inarbetande, som skulle erbjuda mycket stora svårigheter i lagtekniskt avseende, icke skulle medföra någon ändring i sak, ävensom att, då den disciplinära bestraffningsrätten i någon form måste bibehållas, särskilda regler i allt fall äro nödvändiga rörande omfattningen av denna rätt. Härutöver vill utskottet erinra, att den allmänna strafflagen för närvarande är föremål för en genomgripande omarbetning, som beräknas taga ytterligare flera år i anspråk. Ett införande i den allmänna strafflagen av nu ifrågavarande specialbestämmelser skulle avsevärt fördröja såväl en reform av gällande krigslagar som avslutandet av den pågående strafflagsrevisionen.

Emellertid är enligt utskottets uppfattning den nu gällande strafflagen för krigsmakten behäftad med vissa brister. Utskottet får i sådant avseende hänvisa till de anmärkningar, som av lagrådet framställes vid granskning av de för 1914 års senare riksdag framlagda förslag, vilka anmärkningar i allenast ringa omfattning vunnit beaktande vid den slutliga utformningen av nu gällande lag. Särskilt vill utskottet framhålla det av lagrådet påtalade förhållande, att i strafflagen för krigsmakten upptagits bestämmelser angående brott, som icke hava något med militära förhållanden att skaffa, ävensom att vid överflyttandet av föreskrifter från disciplinstadgan till nyssnämnda strafflag i den sistnämnda kommité att inflyta regler av processuell art, som givetvis icke böra hava sin plats därstädes. Från ett flertal håll har slutligen påpekats, att nyssnämnda lag visat sig vara synnerligen svår att tillämpa, vilken svårighet delvis torde hava sin grund uti den i lagen använda terminologien.

För avhjälpande av nu antydda brister bör enligt utskottets mening strafflagen för krigsmakten underkastas omarbetning.

I samband med den föreslagna omarbetningen torde, såsom 1920 års utskott föreslagit, böra tagas under överbägande, huruvida icke lagen i åtskilliga hänseenden skulle kunna undergå en humanisering, som bringar densamma i bättre överensstämmelse med vår tids allmänna rättsupprättning. Det kan ej förnekas, att flera av lagens straffbestämmelser äro obilligt stränga, särskilt vissa av de i krigsartiklarna stadgade straffsatser. I detta sammanhang vill utskottet erinra, att de sakkunniga, åt vilka anförtrotts att utreda frågan om dödsstraffets avskaffande, i sitt år 1920 framlagda betänkande uttalat önskvärldheten av att vidtaga jämkningar i krigsartiklarna såväl i fråga om ett flertal straffbestämmelser som angående regleringen av lagens giltighetsområde samt såsom särskilt otillfredsställande framhållit, att, ehuru dödsstraffet i övrigt avskaffats strafflagen för krigsmakten medgäve avkunnande och verkställande av dödsdomar jämväl under fredstid på grund av förhållanden under ett föregånget krigstillstånd. Enligt utskottets mening bör även upptagas till prövning, huruvida icke straffarten sträng arrest skulle kunna utbytas mot en mera human form av straff. Utskottet hyser den uppfattningen, att en humanisering av strafflagen för krigsmakten skulle undanröja den mångenstädes gängse föreställningen, att de värnpliktiga under den tid, de utbilda sig till fosterlandets försvar, lyda under en undantagslagstiftning, som belägger med hårda straff även obetydliga förseelser. En dylik humanisering skulle därför utan att försvåra upprätthållandet av den nödvändiga disciplinen bidra till att avlägsna en på många håll förefintlig ovilja mot all militärtjänst och sålunda även underlätta skapandet av en god anda inom krigsmakten.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde utskottet, att riksdagen måtte med anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning, låta företaga en fullständig omarbetning av nu gällande strafflag för krigsmakten samt därvid särskilt taga under överbägande, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nämnda lag kunde vidtagas, även för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer dels av två ledamöter, som yrkade avslag å motionen, dels av tre andra ledamöter mot vissa delar av motiveringen, dels ock av ytterligare två ledamöter, som med vissa anmärkningar mot motiveringen yrkade, att riksdagens anhållan skulle avse allenast fullständig omarbetning av strafflagen för krigsmakten och framläggande av lagförslag i ämnet.

Utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen.

Reservationer.
Riksdagen.

Chefen för justitiedepartementet tillkallade därefter samma år, i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande, sakkunniga att inom departementet biträda vid verkställande av utredning och upprättande av förslag beträffande en fullständig omarbetning av gällande strafflag för krigs-

1922 års
sakkunniga.

makten samt därvid särskilt taga under övervägande, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nämnda lag kunde vidtagas.

De sakkunniga avgåvo betänkande med vissa lagförslag år 1923. I betänkandet anfördes därvid bland annat:

Grundsatsen om allas likhet inför lagen innebär icke, att lagens straffbestämmelser skola fastställas utan hänsyn till den brottsliga särskilda ställning inom samhället. Endast de, som fått sig ålagd en viss samhällsuppgift, kunna göra sig skyldiga till åsidosättande av de med densamma förenade särskilda förpliktelse; andra personer kunna ej komma i tillfälle att begå sådant brott. Men även brott, som kunna begås av personer, tillhörande vilken samhällsklass som helst, få understundom en särskild karaktär därigenom att den brottslige har ett visst yrke, en viss uppgift inom samhället. Om sålunda en särslagstiftning är nödvändig med hänsyn till de särskilda plikter, vilka åligga vissa grupper av medborgare — såsom ämbets- och tjänstemän, präster, sjömän, militärpersoner — så bör dock i rättvisans och jämlikhetens intresse denna särslagstiftning inskränkas till vad som med nödvändighet påkallas av sakens natur.

Tillämpas det nu sagda på de s. k. krigslagarna, så innebär det å ena sidan, att särskilda straffbestämmelser för överträdelser av de säregna förpliktelse, som militärtjänsten medför, icke kunna undvaras, men å andra sidan, att kretsen av de personer, som underkastas denna undantagslagstiftning, ej bör göras vidare än nödvändigt är, samt att straffsystemet och själva straffsätserna ej böra förete större avvikelser från den allmänna strafflagen än som betingas av militärtjänstens egenart.

För vinnande av största möjliga likformighet mellan den allmänna strafflagen och den militära strafflagen har det föreslagits att inarbeta den senare i den förra. Härvid har man i första hand ifrågasatt, att bestämmelserna om tjänsteförbrytelser i 25 kap. S. L. möjligen med en eller annan förändring, skulle kunna ersätta de för militära tjänsteförbrytelser meddelade specialbestämmelserna. Uppenbart är, att detta skulle innebära en avsevärd förenkling samt vara ägnat att i allmänhetens ögon i viss mån betaga krigslagstiftningen dess egenskap av undantagslagstiftning. En närmare granskning ger emellertid vid handen, att 25 kap. S. L. ej utan förryckande av dess karaktär kan i större utsträckning göras tillämpligt på militära förbrytelser.

I sak bleve förhållandet ungefär enahanda, om man nöjde sig med att behandla endast de rent militära brotten i nya kapitel i S. L. och upptoge de militärt kvalificerade brotten i de gamla kapitlen av S. L. Med sistnämnda anordning skulle därjämte följa den praktiska olägenheten att såväl de för civila som de för militära förhållanden gällande straffbestämmelser bleve betydligt svårare att överskåda och tillämpa än de för närvarande äro.

Om det sålunda får anses utrett, att de straffbestämmelser, som påkallas av den militära tjänstgöringens säregna natur, icke lämpligen kunna i större utsträckning ersättas av eller inarbetas i den allmänna strafflagen, är därmed icke sagt, att ej vår militära strafflag kan och bör bringas i närmare överensstämmelse med den allmänna strafflagen. En närmare granskning av S. L. K. ger nämligen enligt vårt förmenande vid handen, ej blott att ifrågavarande undantagslagstiftning fått ett tillämplighetsområde, som är större än vad sakens natur ovillkorligen påkallar, utan även att dess avvikelser från den allmänna strafflagstiftningen i fråga

om straffarter och straffmått i vissa fall kunna, utan att skada de militära intressena, modifieras för vinnande av större medborgerlig jämlikhet och större humanitet vid brottens bestraffande. En sådan granskning bekräftar även riktigheten av den redan vid S. L. K:s antagande framställda anmärkningen, att denna lag i stora delar saknar överskådlighet samt även i övrigt är behäftad med tekniska brister.

Då det gäller att från nu angivna utgångspunkter verkställa en omarbetning av S. L. K., framstår redan från början nödvändigheten att begränsa arbetet med hänsyn till den för närvarande pågående revisionen av S. L. Vid en granskning av S. L. K. visar det sig nämligen understundom, att i denna finnas brister, som även behäfta motsvarande delar av S. L., samt att det jämväl av andra anledningar kunde vara önskvärt att i samband med nu ifrågavarande arbete vidtaga jämkningar i S. L. Då emellertid S. L. för närvarande är föremål för fullständig omarbetning genom en särskild kommission, synes det ej vara i sin ordning att i sammanhang med nu ifrågavarande specialutredning inlåta sig på i och för sig önskvärda jämkningar i S. L. Endast i den mån S. L. redan nu innehåller bestämmelser av militär karaktär lärer undantag från denna grundsats kunna lösvaras.

I ännu mycket högre grad har en begränsning av arbetsuppgiften framtvungits av de förelägganden i fråga om tiden för arbetets fullgörande, som meddelats oss av Kungl. Maj:t. Dessa förelägganden, av vilka det första gavs, sedan vårt arbete pågått endast en kortare tid, hava påkallat upprepade omläggningar av arbetsprogrammet, och vi hava slutligen nödgats att — med bibehållande i huvudsak av den nuvarande S. L. K:s uppställning och system — inskränka oss till utarbetande endast av sådana till humanisering och förenkling syftande ändringsförslag, som kunna anses påkallade av ett omedelbart praktiskt behov. Härvid har hänsyn tagits till att dessa önskemål såväl vid frågans behandling i riksdagen framstått såsom de huvudsakliga i detta avseende som ock kommit till uttryck vid meddelandet av det åt oss givna uppdraget.

Endast följande frågor hava således i detta betänkande gjorts till föremål för undersökning:

Vilka personer som böra underkastas straff enligt S. L. K.

Disciplinstraffen och tillrättavisningarna.

Den villkorliga domens tillämplighetsområde.

Förenkling och humanisering av vissa straffbestämmelser i S. L. K:s speciella del, företrädesvis i vad angår förhållandena under fredstid.

Av det närmare innehållet i lagförslagen må här endast anmärkas några punkter, som tilldragit sig visst intresse.

1922 års kommitté föreslog sålunda i enlighet med redan tidigare inom riksdagen framförda önskemål i fråga om disciplinstraffen borttagande av den stränga arresten. Härom anfördes:

Då arreststraffen äro avsedda för brott av förhållandevis ringa beskaffenhet framstår det redan i och för sig såsom föga tilltalande att förbinda dem med ett så utpräglat affliktivt moment som arrestantens inneslutande i mörkt enrum utgör. De betänkligheter, som möta i denna del, vinna ytterligare i styrka, om man besinnar, att bland den allmänna straffrättsens straffarter endast den svåraste, straffarbetet, kan förbindas med fångens inneslutande i mörkt enrum, medan en dylik skärpning av straffverkställigheten är helt utesluten vid fängelsestraffet (S. L. 2 kap. 6 § och 4

kap. 15 §). En så kraftig skärpning som inneslutning i mörkt enrum bör därför vid arreststraffen ej utan nödtvång bibehållas.

Såsom ett skäl för den stränga arrestens bibehållande har i första hand anförts, att disciplinen inom krigsmakten icke skulle kunna upprätthållas, utan att man ågde tillgång till ett disciplinstraff, som vore effektivt gentemot vissa hårda och svårhanterliga element, och att erfarenheten givit vid handen, att sträng arrest vore det enda disciplinstraff, för vilket dylika element hade respekt.

Enligt den statistik, som var tillgänglig för 1901 års kommitté — och till några senare siffror avseende tiden före 1916 hava vi ej haft tillgång — ådömdes under år 1900 sträng arrest i 2,934 fall mot 3,164 straff av vaktarrest och 129 straff av arrest utan bevakning.

Genom bestämmelserna i den nya S. L. K. och R. L. är ju användningen av sträng arrest så gott som utesluten från befälhavares sida, under det att krigsrätterna kunna ådöma detta straff med allenast den inskränkning, som omförmåles i 22 § S. L. K. Under år 1921 hava av *krigsrätterna* ådömts följande disciplinstraff: sträng arrest i 44 fall, skärpt arrest i 120 fall, vaktarrest i 830 fall och arrest utan bevakning i 47 fall.

Motsvarande siffror i fråga om av befälhavare ålagda bestraffningar under år 1921 äro: sträng arrest i 3 fall, skärpt arrest i 940 fall, vaktarrest i 7,627 fall och arrest utan bevakning i 258 fall.

Av dessa siffror framgår, att den stränga arrestens användande blivit från och med år 1916 i synnerligen hög grad inskränkt; år 1900 utgjorde densamma 47,1 procent av alla ålagda arreststraff, men under år 1921 uppgick den till endast 0,48 procent av arreststraffen. Den stränga arrestens praktiska betydelse är således numera ytterligt ringa.

Då man åberopar, att enligt erfarenheten sträng arrest skulle vara det enda disciplinstraff, för vilket de svårhanterligare elementen hava respekt, så kan man häremot ej utan skäl erinra, att dessa element dock icke synas låta sig rätta av detta straff, eftersom samma person ofta gång på gång fått undergå sträng arrest.

Man torde väl icke kunna påstå, att disciplinen vid vår krigsmakt är sämre nu än för 20 år sedan, eller sämre hos oss än i andra länder, där dylikt kvalificerat arreststraff mera allmänt tillämpas. I den mån svårighet under nuvarande tider kan anses föreligga för disciplinens upprätthållande, torde denna förvisso icke bero på den inskränkta användningen av sträng arrest utan på helt andra utanför liggande förhållanden.

De betänkligheter, som ur disciplinär synpunkt anförts mot ett upphävande av den stränga arresten, kunna för övrigt undanröjas därigenom, att övriga arreststraff göras mera effektiva, bland annat genom någon ökning av strafftiden.

Utbyter man skärpningen med mörkt enrum mot en utsträckning av arreststraffens tidslängd, vinnes därjämte och framför allt den beaktansvärda fördelen, att arreststraffen i vida större utsträckning än hitintills bli ägnade att ersätta kortvariga fängelsestraff.

Emellertid har man icke utan skäl framhållit, att det på det militära området är av särskilt intresse, att straffen ej erhålla alltför stor tidslängd. Härför talar i synnerhet hänsynen till den militära utbildningen, vilken naturligtvis blir allvarligt lidande, om tjänstgöringen under längre tid avbrytes för verkställighet av frihetsstraff. Skall man kunna erhålla straff, som på en gång äro korta och effektiva, måste straffverkställigheten förknippas med en viss skärpning.

Att detta argument för den stränga arrestens bibehållande är förtjänt av särskilt beaktande skall ingalunda förnekas. Avgörande betydelse kan det likväl endast tillmätas, där den tid, under vilken arreststraff undergås, tillgodoräknas såsom tjänstetid. Om man däremot, såsom här föreslagits, inför regeln, att den, vars utbildning under mera avsevärd tid avbrutits genom arreststraff, skall vara skyldig att taga igen den förlorade utbildningen, förlorar argumentet i det väsentliga sin betydelse.

De skäl, som anförts för nödvändigheten av den stränga arrestens bibehållande, kunna alltså vid närmare granskning icke anses bindande. Däremot är det obestriddigt, att den stränga arresten i vida kretsar betraktas såsom en stötande straffform, och förefintligheten av detta straff bidrager säkerligen i icke ringa mån till de anmärkningar om bristande humanitet, som riktas mot S. L. K.

Då både kravet på humanitet och behovet av effektiva rättelsemedel enligt vårt förmenande kunna tillgodoses genom en omarbetning av de för övriga disciplinstraff gällande reglerna, hava vi föreslagit den stränga arrestens borttagande såsom disciplinstraff i S. L. K.

De sakkunniga föreslogo även sådan ändring av 2 § i lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom, att sådan dom skulle kunna komma till användning vid alla slags brott mot strafflagen för krigsmakten, dock icke där endast disciplinstraff ådömdes vederbörande. Härom anförde de sakkunniga:

Ett absolut förbud mot tillämpning av villkorlig dom vid brott av rent eller övervägande militär karaktär förutsätter, att redan straffverkställighetens uteblivande vid dessa brott alltid skulle medföra en överhängande fara för disciplinen. Att så skulle vara förhållandet, kan emellertid icke medgivas. Redan den omständigheten, att den felande ådömts ett allvarligt straff, vilket vid bristande välförhållande från hans sida skall gå i verkställighet, innebär en kraftig varning både för honom själv och andra. Där ej det disciplinära tillståndet inom ett truppförband är särskilt dåligt, bör därför icke ensamt straffverkställighetens uteblivande kunna medföra en sådan fara för disciplinen, att en tillämpning av villkorlig dom finge anses utesluten. En annan sak är däremot, att själva brottet kan hava förövats under sådana omständigheter, att faran för att truppen skall demoraliseras är överhängande. Att i sådant fall straffet oeftergivligen bör gå i verkställighet är självfallet, men huruvida sakläget är sådant, kan man endast avgöra efter en prövning av förhållandena i det särskilda fallet. Skall den villkorliga domen smidigt kunna anpassas efter de skiftande förhållandena, måste därför dess begränsning till vissa brottstyper uppgivas och ersättas med domstolarnas allmänna skyldighet att vid sin prövning undersöka, huruvida i det givna fallet hinder ur disciplinär synpunkt kunna anses möta mot en tillämpning av villkorlig dom.

Att en sådan prövningsfrihet ställer betydande krav på domstolarna är obestriddigt. Emellertid äger den ju redan nu motsvarighet på det civila området. Den varsamhet, med vilken domstolarna tillämpat den villkorliga domen exempelvis vid sådana närbesläktade förbrytelser som brott mot offentlig myndighet, visar, att man haft öppen blick för de allmänna intressen, som kunna stå emot en tillämpning av villkorlig dom. Att även de speciellt militära hänsynen skola bliva behörigen klar-

lagda har ytterligare garanterats genom de särskilda bestämmelser, som meddelats rörande handläggningen av militära brottmål.

Mot en utsträckning av den villkorliga domen till rent eller övervägande militära brott har anförts, att S. L. K. vid dylika brott i stor utsträckning stadgar disciplinstraff alternativt vid sidan av de strängare straffarterna, och att därför något praktiskt behov av villkorlig dom vid de sistnämnda icke förefunnes. Det vore nämligen självfallet, att disciplinstraff skulle komma till användning just i de fall, där den villkorliga domen enligt de i lagen uppställda grundsatser skulle tillämpas, vadan för sistnämnda anordning av straffet något utrymme knappast funnes, där disciplinstraff inginge i latituden.

Att i dylika fall disciplinstraffen ofta skola anlitas, är givet. Å andra sidan måste emellertid beaktas, att ej ensamt den omständigheten, att i gärningsmannens person mildrande omständigheter föreligga, kan motivera en tillämpning av latitudens mildaste straffarter, utau att en strängare straffart kan vara påkallad av gärningens objektiva beskaffenhet. Även här har därför den villkorliga domen enligt vårt förmenande en uppgift att fylla.

Vi finna således, att övervägande skäl tala för en utsträckning av den villkorliga domen i militära brottmål, och att detta lämpligen bör ske i den formen, att man avstår från att i lagen stadga någon begränsning i fråga om de brottstyper, vid vilka sådan dom får ifrågakomma.

De sakkunniga föreslogo för övrigt bland annat strafflindring i åtskilliga av lagrummen i strafflagen för krigsmakten.

Reservationer. Vid betänkandet funnos fogade särskilda yttranden av tre av de sakkunniga, nämligen riksdagsmannen J. B. Johansson, riksdagsmannen H. Leo och generalmajoren Nauckhoff, vilka i närmare angivna hänseenden reserverade sig mot de sakkunnigas förslag. Beträffande den villkorliga domen anfördes av Leo, att dennas tillämpningsområde borde utsträckas jämväl till de disciplinära straffen, varemot Nauckhoff, som ansåg första förutsättningen för en utsträckning av den villkorliga domens användande vid militära förseelser vara, att den dömande myndigheten vore krigsdomstol, hemställde om avslag å de sakkunnigas förslag i denna del.

De sakkunnigas förslag har, enligt vad utskottet inhämtat, remitterats till åtskilliga myndigheter samt därvid blivit föremål för olika anmärkningar.

*Lagändring
1924.*

Sedan riksdagens militieombudsman i skrivelse till Konungen den 8 februari 1924 påpekat, att särskilt de i strafflagen för krigsmakten upptagna straffen för rymningsbrott visat sig verka alltför strängt, framlades vid riksdagen samma år på grundval av de sakkunnigas förslag proposition (nr 214) med förslag till lag om ändrad lydelse av 49, 50, 52 och 56 §§ i strafflagen för krigsmakten, vilka straffbelägga rymning och olovligt undanhållande, ävensom till därav föranledd ändring av 185 § i samma lag. Propositionen, som innebar viss lindring av straffen för

nyssnämnda brott, blev efter hemställan av första lagutskottet (utl. nr 31) av riksdagen bifallen.

Militieombudsmannen har därefter den 5 december 1924 jämväl avgivit utlåtande över de sakkunnigas förslag i övrigt. Han anför därvid bland annat:

Då genom de sakkunnigas tillkallande uppslag givits till en genomgripande omarbetning av den militära strafflagstiftningen, är det enligt min mening att beklaga, att de väsentliga bristställigheter, som påtalats beträffande nu gällande lagstiftning, även efter ett genomförande av de sakkunnigas förslag fortfarande skulle kvarstå. Jag vill därför ifrågasätta, huruvida dessa förslag böra i sitt nuvarande skick läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

De olägenheter, som ett uppskov med de i betänkandet innefattade detaljförslagens realiserande skulle medföra, anser jag icke vara alltför allvarliga. Den villkorliga domens utsträckning till alla militära brottmål ävensom borttagande av disciplinstraffet sträng arrest torde vara reformförslag, som väl kunna anstå ytterligare någon tid. Sistnämnda straffform torde för övrigt, enligt vad statistiken giver vid handen, mera sällan förekomma, och sådant straff får ju endast i undantagsfall åläggas av befälhavare. Vad humaniseringsförslagen angår har det viktigaste av desamma redan lagfästats.

De återstående förenklings- och humaniseringsförslagen synas mig icke vara av den vikt, att de i och för sig motivera lagändring, även om de vid en allmän omarbetning av strafflagen för krigsmakten lämpligen må komma under bedömande.

De sakkunnigas förslag ha icke heller sedermera i vidare mån än vad genom propositionen vid riksdagen år 1924 skett framlagts för riksdagen.

Vid 1931 års riksdag framställdes beträffande ifrågavarande reformarbete interpellation, som den 15 maj besvarades av statsministern, excellensen Ekman. Han anförde därvid bland annat: Frågan om en fullständig omgestaltning av det militära rättegångsväsendet syntes svårigen kunna upptagas till behandling annorledes än i samband med den allmänna processreformen. Det uppskov, som därigenom föranleddes med frågans lösande, syntes ej behöva bliva allt för långvarigt. Kungl. Maj:t hade ju som bekant underställt riksdagen huvudgrunderna för en allmän reform av vår rättegångsordning. Och avsikten vore att därest de föreslagna huvudgrunderna uppbures av en mera allmän åskådning inom riksdagen utan dröjsmål skrida till den närmare utformningen av den nya processlagstiftningen. Det finge vidare erinras, att krigsdomstolarna erhållit sin nuvarande organisation så sent som år 1916, samt att förfarandet vid desamma vore så anordnat, att några mera vägande anmärkningar däremot icke syntes kunna framställas. I militieombudsmannens ämbetsberättelse till 1924 års riksdag yttrades ock av ämbetets dåvarande innehavare, att vad han vid verkställda inspektioner iakt-

M. O:s utlåtande.

Interpellation 1931

tagit syntes giva vid handen, att krigsdomstolarna i stort sett fungerat mycket tillfredsställande. Uttalanden i samma riktning gjordes av de båda närmast följande innehavarna av ämbetet i berättelserna till 1926 och 1927 års riksdagar. — Med en omgestaltning av det militära rättegångsväsendet sammanhänge nära frågan om en reform av strafflagen för krigsmakten. Beträffande denna lag finge emellertid ytterligare anmärkas, att en mera genomgripande omarbetning av densamma — varom riksdagen hemställt — på sätt de sakkunniga yttrat, icke syntes kunna vidtagas oberoende av revisionen av den allmänna strafflagen. Man torde sålunda i fråga om den militära strafflagen tillsvidare vara hänvisad till partiella reformer. I överensstämmelse härmed hade också år 1924 straffet för rymning nedsatts. Därmed syntes det mest trängande behovet i förevarande hänseende ha tillgodosetts. Givet vore emellertid, att denna fråga alltjämt följdes med uppmärksamhet, och att regeringen vore beredd att föreslå sådana ändringar i strafflagstiftningen, som kunde visa sig påkallade och utan allt för stora svårigheter läte sig genomföras.

*Statsverks-
propositionen
1932.*

I detta sammanhang torde böra erinras om ett uttalande i årets statsverksproposition under andra huvudtiteln, punkt 17. I samband med förslag om anslag till avlöande av civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna anföres där bland annat:

Anledning att för nästkommande budgetår beräkna anslaget till annat belopp än det för löpande budgetår beviljade torde ej föreligga. Visserligen hava på sin tid betänkanden avgivits angående krigsdomstolarnas organisation och det därmed nära sammanhängande spørsmålet om omarbetning av strafflagen för krigsmakten, men med den fortsatta behandlingen därav har, på sätt framhållits i tidigare statsverkspropositioner, ansetts böra anstå i avbidan på det fortsatta arbetet med processreformen. Sedan riksdagen numera i huvudsak uttalat sin anslutning till de av Kungl. Maj:t i proposition till föregående års riksdag framlagda huvudgrunderna för en rättegångsreform, har arbetet härmed omedelbart igångsatts. Uppskovet med frågan om det militära rättegångsväsendets ordnande torde sålunda ej behöva bliva allt för långvarigt.

*Statistiska
uppgifter.*

Enligt den officiella statistiken angående brottsligheten i riket var antalet brott och förseelser mot strafflagen för krigsmakten, för vilka personer sakfälldes i första instans, år 1927 vid krigshovrätten 3, vid krigsrätterna vid armén 613, vid krigsrätterna vid marinen 483 och vid krigsrätterna vid flygvapnet 6 eller tillhoppa 1,105, år 1928 vid krigshovrätten 1, vid krigsrätterna vid armén 570 och vid krigsrätterna vid marinen 362 eller tillhoppa 933, samt år 1929 vid krigshovrätten 1, vid krigsrätterna vid armén 468, vid krigsrätterna vid marinen 359, vid rådhusrätten i Stockholm 2 och vid rådhusrätten i Karlskrona 2 eller tillhoppa 832. Antalet vid krigsdomstol i första instans slutligt avgjorda mål

var år 1927 944, därav 202, då någon i målet varit arresterad eller häktad, och år 1928 805, därav 158, då någon varit arresterad eller häktad.

Sedan riksdagen år 1920 hemställde om utredning, huruvida krigsdomstolarna, såvitt rörde fredstid, kunde avskaffas, har, på sätt av redogörelsen här ovan framgår, denna fråga varit föremål för en delvis mycket ingående behandling. Å ena sidan har därvid den av Kungl. Maj:t nyssnämnda år tillsatta kommittén — förutom en reservant — funnit, att krigsdomstolarna för fredstid både kunde och borde avskaffas, under det att å andra sidan samtliga myndigheter, som hörts över kommitténs därom framlagda förslag, ställt sig avvisande mot detsamma. Utskottet finner för sin del, att de skäl, som av utskottet år 1920 åberopades för krigsdomstolarnas avskaffande för fredstid och som av kommittén ytterligare utvecklats, alltjämt äga giltighet. Med hänvisning till vad av utskottet år 1920 och sedermera av kommittén anförts i frågan vill utskottet nu endast ytterligare framhålla några synpunkter. Det har från olika håll såsom stöd för bibehållande av ifrågavarande specialdomstolar anförts, att sådana domstolar inrättats jämväl i åtskilliga andra fall. Dessa gälla dock huvudsakligen tvistemål. Inrättande av specialdomstolar kan i fråga om brottmål framstå antingen såsom ett oberättigat undantag till den tilltalades nackdel eller såsom ett otillbörligt privilegium till hans förmån. Enligt utskottets mening måste det anses såsom ett viktigt medborgerligt intresse, att den, som ställes till ansvar för brott, icke berövas förmånen att svara inför allmän domstol, endast därför att han exempelvis fullgör honom åliggande värnpliktstjänstgöring. Härmed vill utskottet icke ha påstått, att de nuvarande krigsdomstolarna i regel bedöma militära förseelser strängare än de allmänna domstolarna skulle göra. Det har i detta avseende tvärtom från flera håll gjorts gällande, att det motsatta skulle vara förhållandet. Huruvida dessa uppgifter äro med verkliga förhållandet överensstämmande eller ej, är emellertid icke för utskottet av avgörande betydelse. För utskottet framstår såsom det centrala, att den enskilde medborgaren icke medan han fullgör sin värnpliktstjänstgöring skall känna sig försatt i ett annat rättsligt läge än förut. Utskottet vill jämväl framhålla det otillfredsställande däri, att eventuella skadeståndsanspråk från enskilda personer, vilka icke ha någon befattning med försvarsväsendet, prövas av krigsdomstolarna. Att den nuvarande ordningen också alstrat misstro inom breda lager av vårt folk, synes obestridligt. Denna har emellertid icke riktat sig enbart mot krigsdomstolarnas bedömande av de värnpliktigas brott och förseelser utan kanske i ännu högre grad mot krigsdomstolarnas prövning av sådana mål, som anhängiggjorts mot yrkesmilitärer. Även om denna misstro icke skulle bottna i några mera utbredda, allvarliga missförhållanden, synes redan förefintligheten av en sådan uppfattning hos allmänheten vara ett vägande skäl för avskaffande i fredstid av den undan-

Utskottet.

tagslagstiftning, som bland annat lagen om krigsdomstolar måste anses utgöra. Att avskaffa krigsdomstolarna jämväl för krigstid torde däremot av skäl, som icke synas behöva närmare utläggas, icke kunna ifrågakomma. Liksom år 1920 finner utskottet ej heller anledning föreligga att avskaffa befälhavares disciplinära bestraffningsrätt. Det torde tvärtom vara av betydelse, att disciplinmål av mindre vikt icke dragas under de allmänna domstolarna.

Vad angår de kostnader, som skulle bliva förenade med de militära målens överflyttande till de allmänna domstolarna, har någon tillfredsställande utredning hittills icke blivit verkställd. Utskottet anser emellertid för sin del goda skäl föreligga till antagande, att den förordade ordningen skulle ställa sig betydligt billigare för statsverket än den nuvarande.

I fråga om tidpunkten för den nu ifrågavarande reformens genomförande kan visserligen en viss tveksamhet göra sig gällande, huruvida en omläggning bör ske utan avbidan på den allmänna rättegångsreformen eller först i samband med denna. Denna fråga sammanhänger till stor del med spörsmålet, om och i vilken utsträckning de allmänna domstolarna med sitt nuvarande arbetssätt äro lämpade för att bereda dessa mål den skyndsamma handläggning, som torde vara erforderlig. Utskottet hyser för sin del den uppfattning, att nu antydda svårigheter icke skola visa sig alltför stora. I varje fall synes en utredning härom påkallad. Då genom riksdagens år 1931 fattade beslut om antagande av huvudgrunderna för rättegångsreformen får anses fastslaget, att vår nuvarande domstolsorganisation kommer att i stort sett bibehållas oförändrad, synes ett överflyttande av de militära målen till de allmänna domstolarna redan före den allmänna rättegångsreformen icke behöva möta några avgörande betänkligheter. I samband med ett dylikt överflyttande lär kunna tillses, att tillräckligt talrika och täta sammanträden komma att anordnas i de häradsrätter, som skulle komma att upptaga mål av ifrågavarande beskaffenhet.

Utskottet övergår härefter till frågan om avskaffande av strafflagen för krigsmakten. Efter det riksdagen år 1922 hemställde om fullständig omarbetning av sistnämnda lag, ha allenast straffen för rymningsbrott år 1924 blivit föremål för humanisering. Utskottet kan icke finna, att de brister, som ansetts vidlåda ifrågavarande lag, därigenom blivit i avsevärd mån avhjälpta. Erfarenheten torde i stället ge vid handen, att med stöd av strafflagen för krigsmakten straff alltjämt utmätas, som icke överensstämmer med den allmänna rättsuppfattningen. Kravet på omarbetning och humanisering av ifrågavarande lag gör sig fördenskull alltjämt gällande. Betänkligheter mot en sådan omarbetning ha uttalats särskilt med hänsyn till det pågående arbetet å en allmän

strafflagsreform. När denna kan väntas genomförd, är emellertid alltjämt synnerligen ovisst. Det synes därför utskottet önskvärt, att en väsentlig omarbetning och humanisering av strafflagen för krigsmakten redan dessförinnan kommer till stånd. Huruvida vid en sådan omarbetning de militära brotten böra inarbetas i den nu gällande allmänna strafflagen, torde vara en fråga av mindre betydelse. Att ett sådant inarbetande icke kan ske beträffande strafflagen för krigsmakten i dess helhet, är dock uppenbart. Avdelningen om särskilda krigsartiklar synes sålunda, därest densamma finnes böra bibehållas, under alla förhållanden böra hållas utanför, varjämte uppenbarligen bestämmelserna om befälhavares disciplinära bestraffningsrätt böra få sin plats bland de processuella reglerna för militära mål i allmänhet.

Utskottet får på grund av det anförda hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om undersökning *dels* huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som höra till krigsdomstolarnas upptagande, må kunna redan under nuvarande rättegångssystem ske, *dels ock* rörande sådan revision av strafflagen för krigsmakten, som må kunna genomföras utan avvaktan på en allmän revision av den allmänna strafflagen, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunna föranledas.

Stockholm den 23 februari 1932.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerman, Klefbeck, Schlyter, Bissmark, Öhman, Jonsson i Lycksele, Julin och Halvarsson;

från andra kammaren: herrar Lindqvist i Halmstad, Olsson i Rimforsa, Christenson, Sjögren och Johanson i Huskvarna*, fröken Wellin samt herrar Jonsson i Risinge och Sjöström.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Bissmark, Öhman, Halvarsson, Christenson* och *Johanson* i Huskvarna samt fröken *Wellin*, vilka anförde:

Enligt vår uppfattning bör spörsmålet, huruvida och i vad mån en överflyttning av mål från krigsdomstolarna till de allmänna domstolarna lämpligen kan äga rum, upptagas till behandling i samband med en allmän rättegångsreform, varå arbete nu pågår enligt 1931 års riksdags beslut.

På grund härav och då frågan om en mera omfattande revision av strafflagen för krigsmakten icke lämpligen bör tagas under övervägande annat än i samband med såväl förstnämnda spörsmål som ock pågående arbete angående revision av den allmänna strafflagen, hava vi icke kunnat biträda utskottets förslag utan hemställa,

att riksdagen ville avslå de föreliggande motionerna I:192 samt II:280 och II:373.